NEMZETI

NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA POLG. ISK. TANÍTÓNŐKÉPZŐ TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

Dr VÁSONY LAJOS.

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1915. X. FÜZET

December.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

Lap

I. A nők egyetemre bocsátásának huszadik évfordulóján. Sebestyénné Stetina Ilona ... 391—397
II. Ünnepi beszéd. Tordai Grail Erzsébet ... 398—407
III. A háború utáni nőnevelésről. Kovácsyné Szemere Ilona ... 408—415
IV. Leányok a fiúiskolákban. Dr. Fodor Ferenc ... 416—422
V. Egyenlő elbánás. Hollós Károly ... 423—427
VI. **Nőnevelési szemle.** Felhivás. — Az állami Erzsébet-Nőiskola. — A M. D. E. — Lutzné Péhm Mária emléke. — Oszwaldné Pasteiner Irma emléke. — Olvasóinkhoz ... 428—435
VII. **Külföldi lapszemle.** Die höheren Mädchenschulen. *Dr. Schmidt Mária* ... 436—439
VIII. **Irodalom.** *Berta Ilona:* Isten áldd meg... — *Molnár Victor:* Háború és kultúra. — *Baumann János:* Német nyelv és olvasókönyv II. k. — *J. B. Bury:* A gondolatszabadság története. Ford. *Balog Gábor.* — Magyar könyvtár ... 440—445

☛ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit, hogy az előfizetési díjakat a* ***kiadóhivatal*** *címére, reklamációkat, címváltozásokat a kiadóhivatal vezetője* ***Pogány Iduna*** *Erzsébet-Nőiskola-i tanár címére (VII., István-út 93.) szíveskedjenek küldeni. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk.*

A folyóirat szellemi részét illető levelek, kéziratok, közlemények ***dr. Vásony Lajos*** *felelős szerkesztő címére (VII., István-út 93.) küldendők.*

A „*Nemzeti Nőnevelés*“ megjelenik az iskolai nagy szünet idejét kivéve minden hónap közepén.

Előfizetési díj: egész évre 6 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési díjnak két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., István-út 93.

NEMZETI NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA POLG. ISK. TANÍTÓNŐKÉPZŐ TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

Dr VÁSONY LAJOS.

1915.

XXXVI. ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

A NEMZETI NŐNEVELÉS

EDDIGI SZERKESZTŐI:

1880—1885. *A tanári testület.*

1886—1889. *Sebestyén Gyula.*

1890—1914. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

TARTALOMJEGYZÉK.

Lap

A. A.: Az ég alkonyati szineiről ... 204
Berta Ilona: A magyar nőkhöz ... 117
« « Évnyitó ... 280
« « Gyertyánffy István: Theano ... 337
« « Sebestyénné Stetina Ilona és a Nemzeti Nőnevelés ... 5
« « Szalai Barkóczy Krisztina ... 225
Buday Jolán: Auguszta Viktoria-Lyceum Greifswaldban ... 310
Csiky Kálmánné: Emlékbeszéd ... 373
Dalmát Piroska: Háborús kézimunka — békében ... 201
Dörfler Janka: A leányiskolák női igazgatása ... 140
« « Oszwaldné Pasteiner Irma emléke ... 433
Erzsébet-Nőiskola jelentései ... 51, 109, 148, 255, 322, 379, 428
Fináczy Ernő: Az iskolai felügyeletről ... 13
Fodor Ferenc: Leányok a fiúiskolákban ... 416
Gonda Béla: Az izlés világa és a nőnevelés ... 127
Grosz Leopoldina: Lutzné Péhm Mária emléke ... 430
Hacker Boriska: Nők az egyetemen ... 352
Hanvai Ilonka: Szövetségeseink ... 290
Havas Alisz: Hősködő leánykák ... 193
Hollós Károly: Egyenlő elbánás ... 423
H. K.: Reformgondolatok az elemi iskolai rajzoktatásról ... 161
Horger Antal: A nyelv eredete ... 237
Irodalom: Baranyay József: A komáromi nyomdászat és a komáromi sajtó története. —*t.* —*s.* ... 261
Bárány Gerő: Ethikai előadások. —*r*— ... 331
Baumann János: Német nyelv és olvasókönyv. *Herrmann Antal* ... 443
Berta Ilona: Isten áldd meg ... *Szász Károly.* ... 440
J. B. Bury: A gondolatszabadság története. Ford. Balog G. 445
Claparède E.: Gyermekpszichologia és kísérleti pedagógia. Ford. Weszely Ö. —*n*— ... 332
R. Eucken: Az élet értelme és értéke. Ford. Schöpflin A. 63
Gyulai Ágost: A háború és az irodalom. *Tolnai V.* ... 389
Hofbauer Dezső: A családi pótlék ... 168
Horger Antal: A nyelvtudomány alapelvei ... 62
Kozma Andor: A katona a magyar költészetben ... 262
Madách: Az ember tragédiája. Kiadja Császár E. ... 262
Milotai Gáthy Barnáné: Auto-analit. módszeres vezérkönyv az elemi isk. számtantanításhoz ... 263
Molnár Victor: Háború és kultúra. *B. J.* ... 442
Prinz Gyula: Budapest földrajza ... 167
« « Magyarország földrajza ... 167
Rüblein R.: Családi pótlékról szóló törvény ismertetése 222
Stelly Gizella: Mesélj még anyuskám ... 390
Keller Imre: Munka és szeretet ... 301
Koch Nándor: A tenger tudományos kutatása ... 93, 135
Komáry Erzsébet: Székesfővárosi kartársaink katona árvái ... 156

Lap

Kovácsyné Szemere Ilona: A háború utáni nőnevelésről ... 408
« « « Programmbeszéd ... 102
Kövér Ilona: Március 15-iki ünnepi beszéd ... 150
M. D. E. jelentése ... 54, 108, 213, 382, 430
Meznerics Ferencné: 1915 április 11. ... 187
Molnár Viktor: A Nemzeti Nőnevelés ... 78
Nekrolog. Baynovits Anna emlékezete ... 376
Csery Krisztina emléke ... 255
Dorogsághyné Rapos Aranka ... 48
Kremniczky Magdolna halála ... 218
Lutzné Péhm Mária emlékezete ... 430
Mihalik Anna halála ... 379
Oszwaldné Pasteiner Irma emléke ... 433
Gr. Teleki Sándorné halála és emléke ... 47, 372
Nergert Vilma: A nő és a tuberkulózis ... 358
Nőnevelési Szemle. Amizoni orsz. magy. nőnevelő intézet értesítője ... 57
Gróf Apponyi Albertné: Készülődés a jövőre ... 51
Babare Adél kitüntetése ... 213
Bécsi továbbképző tanács jelentése ... 56
Budapest-székesfővárosi iskolák évkönyve ... 317
Fóti községi segítő és népjóléti bizottság ... 253
Fővárosi polgári leányiskolák képviselőválasztása 101
Iparoktatás az 1912—14. években ... 260
Iskolai értesítők. I. Polgári képzők ... 384
Magyarország közoktatásügye 1913. évben ... 315
Miniszteri elismerés Sebestyénné Stetina Ilonának 65
Miniszteri elismerés Szegfi Ilonának ... 49
Prohászka a dolgozó nőkről ... 50
Prohászka a háború szociális munkájáról ... 101
Vallás- és közoktatási minisztérium új ügybeosztása 211
Pap Lajosné: Papucsgyár Szentesen ... 319
Prinz Gyula: A Föld arculatának megismerése és a földrajzi utazások 24
Prohászka Ottokár: Özv. gróf Pálffy Pálné ... 173
Schmidt Mária: Külföldi lapszemle.
Die höheren Mädchenschulen ... 328, 436
Frauenbildung ... 59, 98, 164, 219, 249, 324, 387
Sebestyénné Stetina Ilona: De Gerando Antonina ... 265
« « « A nők egyetemre bocsátásának huszadik évfordulóján ... 391
Tolnai Vilmos: Komáromy Lajos ... 67
Tordai Grail Erzsébet: Ünnepi beszéd ... 398
V.: Levél egy vöröskeresztes tanítónőhöz ... 45
V.: Nők az egyetemen ... 349
Vadász M. Elemér: Nők az egyetemen ... 285, 356
Gróf Vay Gáborné: A jövő feladata ... 183
Vásony Lajos: Beköszöntő ... 1
« « A chémia az iskolában és az életben ... 81
« « Magas hőmérsékletek ... 362
Y.: A leányiskolák női igazgatása ... 145
Zadák Ilona: Nagyrévi Nagy Sándor ... 106

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXVI. ÉVFOLYAM. 1915. DECEMBER. X. FÜZET.

A NŐK EGYETEMRE BOCSÁTÁSÁNAK HUSZADIK ÉVFORDULÓJÁN.*

Bármilyen felfogása van is valakinek a nők tudományos képeztetésének szükségességéről és hasznáról, a női jogok kiterjesztéséről vagy megszorításáról, a nőknek a családban vagy a közpályákon való érvényesüléséről, azt az egyet kétségtelenül el kell ismernie, hogy a nők egyetemre bocsátásának ténye, mely 1895 november 19-én Erzsébet napján vált köztudomásúvá, óriási lökést adott nőnevelésünk ügyének. Hirtelenül, váratlan meglepetést okozva következett be a nagy esemény, melyet nem előztek meg a hasonló esetekben szokásos évekig tartó tanácskozások. Wlassics Gyula, az akkori közoktatásügyi miniszter egyszerűen bejelentette az országgyűlésen, hogy «Ő császári és apostoli királyi Felségének legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy a nők az egyetemeket (Budapest, Kolozsvár, Zágráb) rendes hallgatói minőségben látogathatják». (Eddig csak rendkívüli hallgatókul vétettek fel némely kivételes esetben.)

Mint kulisszatitkot beszélték akkor, hogy Ő Felsége Wlassics miniszter előterjesztésére beleegyezését csupán ahhoz kötötte, hogy az osztrák közoktatásügyi miniszter is járuljon eléje hasonló kéréssel, hogy így a monarchia mindkét felének egyszerre nyujthassa a nők egyetemre bocsáttatásának nagy kedvezményét. Igy is történt, s így bizonyos jogos büszkeséggel gondolhatunk rá, hogy osztrák testvéreink ezt a nagyjelentőségű kedvezményt

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályának november 27-iki ülésén tartott előadás.

a mi közoktatásügyi miniszterünk kezdeményezésének köszönhetik.

Ha közoktatási-tanácsi vagy más ánkétezés nem tette is előre nyilvánvalóvá s a nyilvános tárgyalások hatására gáncs és ellenvélemény nem állította is meg útjában s nem laposította is el a bátor kezdeményezést, még sem következett be a nagy esemény a nők előzetes szerény mozgolódása, kérelmezése nélkül. Éppen a Mária Dorothea Egyesületet, sőt elsősorban annak budapesti tanítónői szakosztályát illeti a dicsőség a szerény méretű mozgalom megindításáért. Jól emlékszem reá, hogy 1891 szeptember havában tartott ülésünkön *György Aladár*, a halhatatlan emlékű szociológus sürgette először a *nőknek orvosnőkké képzését*. Kivüle Kállay Béniné, Bosznia akkori kormányzójának felesége szólalt fel később a «Nemzeti Nőnevelés»-ben, rámutatva arra, hogy keleten milyen nagy hiány van orvosnőkben s milyen bajok származnak ebből a mohamedán-családokban, hol a férfiorvos tanácsadását vallási buzgóságból utasítják vissza.

György Aladár buzdítására határozta el a szakosztály, hogy a kérdést napirenden tartja. Mindenekelőtt kéréssel fordult az egyesület választmányához, hogy a nők orvosokká való képzését az akkori közoktatási miniszternél (gr. Csáky Albin) kérelmezze. Ez a decemberi választmányi ülés határozatából — hol csak egyetlen egy hang emelkedett a javaslat ellen — még ebben az évben meg is történt.

Nem nyervén a kérésre hamarosan feleletet, a szakosztály 1894-ben, abból az alkalomból, hogy a november hóban tartott ülésében Lengyel Alajos tanár a nők gyógyszerészekké való egyetemi képzését sürgette, megújította a választmány előtt javaslatát s kérte, hogy az egyesület a nők orvosnőkké és gyógyszerészekké való képesítését ismételten kérelmezze. Az egyesület a gyógyszerészpályának a nők részére való megnyitását sürgető kérelmét már Wlassics Gyula miniszter elé terjesztette, ki 1895 január havában foglalta el miniszteri székét. Wlassics már febr. 14-én 343. eln. szám alatt felszólítja a M. D. E.-et,

hogy a nők gyógyszerészekké való kiképzése ügyében tett lépéseiről jelentést tegyen. Az egyesület elnöke gr. Csáky Albinné az igazgatóság febr. 22-én tartott ülésén hozott határozatok alapján válaszol Wlassicsnak s mellékeli a «Nemzeti Nőnevelés»-nek 1891 szeptemberi és decemberi, valamint az 1894. decemberi és 1895 januári füzeteit, mint amely füzetekből az egyesület eddigi állásfoglalása — és fentjelzett kérelmezése — kitünik.*

Már miniszterségének első idejében jelezte Wlassics a nála tisztelgő küldöttségek előtt, hogy a gyógyszerészeti pályát meg akarja nyitni a nőknek s hogy a tanítónők magasabb fokú képzésére gondot kíván fordítani.

Az 1895. év tavaszán pedig felhívja a miniszter az egyetemi tanácsot, hogy a nők egyetemre bocsátásának kérdésében elvi határozatot hozzon. Az egyetemi tanács Wlassics tudakozó felhívására kimondja, hogy *nincs elvi kifogása az ellen, ha az orvosi és gyógyszerészi pályára készülő nők, ha az érettségi vizsgálatot sikerrel letették, a magy. kir. tudományegyetemen tovább tanulhassanak.*** Nagy feltűnést keltett ez a határozat akkor, hiszen alig néhány évvel azelőtt utasította vissza az egyetem a külföldön orvosi diplomatát szerzett gr. Hugonnay Vilma (Wartha Vincéné) hasonló kérését azzal az indokolással, hogy céltalan lenne a továbbtanulás, mert Magyarországon nő orvosi gyakorlatot nem folytathat.

Igy vetette előre szelid árnyékát a nagy esemény, melynek hivatalos okmányait a «Nemzeti Nőnevelés» 1896. évi I. füzetében egész terjedelmében olvashatjuk. Az első ilyen okmány a budapesti és kolozsvári egyetem tanácsához 1895. évi 65,719. szám alatt kibocsátott leirat, melyben a miniszter tudatja a tanáccsal, hogy Ő Felsége megengedte, hogy a nők az egyetemre rendes hallgatókul felvétessenek s felhívja a tanácsot,

* Lásd a «Nemzeti Nőnevelés» 1895 márciusi füzetének 141—143. lapját.

** L. Nemzeti Nőnevelés 1895. 258. l.

hogy a felvételt kérő (akkor még magánúton érettségiző) nők kérvényét hozzá terjessze fel. A II. a 72,038. számú és a III. a 72,039. számú rendelet a középiskolai tanárvizsgáló bizottság, illetve az érettségi vizsgálatok feladatait írja körül s ma is érdekes és örökbecsű okmányai nőnevelésünk történetének, noha időközben a leánygimnáziumok fejlődése következtében az általuk szabályozott eljárás némi módosulást szenvedett.

Ime 20 év telt el azóta. S ha kezdetben csak egyenként szállingóztak is a leányhallgatók az egyetemre, ma már számuk elég tekintélyes. Szó sincs róla, a tanárok nem szállították le kedvükért *előadásaik* színvonalát; ha eleinte *talán* itt-ott a kérdezgetések és osztályozások alkalmával kissé enyhébben ítéltek is.

Ezt sem merem azonban állítani; de hogy a leánytanulók *férfikollégáitól* ilyen vádak nem ritkán hangzanak el, ezt tagadni nem lehet. Bizonyos azonban az, hogy ha nagy, tudományos munkásság kifejtésében a nők a 20 év alatt nem tündököltek is, vizsgálataikra pontos időben elkészültek s a követelményeknek igen jól megfeleltek. Hiszen nem is az egyetemnek, a tudománynak volt szüksége a nőkre, a nőknek volt arra szükségük, hogy tanulhassanak, hogy műveltebbek lehessenek, hogy tanultságukkal családjuknak s a társadalomnak nagyobb hasznára válhassanak, s hogy kenyerüket a tanári, az orvosi, a gyógyszerészeti pályán is becsülettel megkereshessék. Szóval, hogy a munkaalkalom, hogy a női keresetképesség növekedjék. S e tekintetben a kezdeményező miniszter kétségkívül elérte célját.

Érdekes, hogy míg kezdetben a budapesti egyetemen a bölcsészeti — tanári — pályára léptek a nők leginkább, ma már csaknem egyenlően oszlik meg számuk a két fakultás között. (1913-ban az I. félévben 137 orvos és 140 bölcsész.) Ugyanezt az arányt találjuk Zágrábban, hol évenként csak 15—20 nőhallgató van, míg Kolozsvárt majd kétannyi az orvos — kezdettől fogva — mint a bölcsész. Feltünő a rendkívüli hallgatóknak 1913-tól kezdődő rohamos emelkedése s természetes,

hogy ez leginkább a jogi fakultás rovására esik.* Nem csak azért van ez, mert a jogi fakultás nem vesz fel nőket rendes hallgatókul, de azért is, mert ott tanítják az *államszámviteltant*, melyet azoknak a nőknek kell hallgatniok, kik állami és városi segédhivatalok betöltésére kívánnak pályázni, s ezért vizsgálatot állnak ki az államszámviteltanból. De járnak a nők a jogi fakultásra a *nemzetgazdaságtan és társadalomtudomány* tanulása kedvéért is. Mert mindinkább érzik, hogy a reájuk háramló szociális feladatok betöltését is becsületesebben oldhatják meg, ha tanultságuk ebben az irányban mélyebb, alaposabb. Trefort miniszter sürgette már 40 évvel ezelőtt a leányok ilyen irányú taníttatását; de szava elhangzott a pusztában. Nem csoda tehát, hogy az én szerény agitációm egy hosszú

* **Nőhallgatók száma a tudományegyetemeken 1896—1913-ig.**

Év	A nőhallgatók száma összesen		közül rendes hallgatók az orvosi karon		a bölcsészeti karon		a mennyiségtani és term. tud. karon		a gyógyszerészeti tanfolyamon		közül rendkívüli hallgatók	
	az I	a II	az I	a II	az I	a II	az I	a II	az I	a II	az I	a II
	félévben											
	Budapest											
Átl. 1896—900	12	13	8	8	3	4	—	—	—	—	1	1
« 1901—905	134	133	33	33	90	90	—	—	—	—	11	10
« 1906—910	232	218	45	43	129	121	—	—	3	3	55	51
1911	311	313	82	81	139	141	—	—	8	6	82	85
1912	322	316	105	103	132	130	—	—	—	—	85	83
1913	383	436	137	137	140	133	—	—	—	—	106	166
	Kolozsvár											
Átl. 1896—900	1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
« 1901—905	17	17	2	1	9	10	4	4	1	1	1	1
« 1906—910	28	26	5	5	10	9	3	3	3	3	7	6
1911	30	30	13	14	8	8	2	2	2	2	5	4
1912	26	26	10	9	5	5	1	1	4	3	6	8
1913	33	39	10	10	5	5	1	1	—	—	17	23

A rendkívüli hallgatók számának rohamos emelkedése a «jó» érettségi bizonyítványok szaporodását jelenti, mert ezzel csak rendkívüli hallgatónak veszik föl a nőket. (Szerk.)

emberéleten át — a M. D. E. s az M. N. Sz. támogatása dacára — eredménytelen maradt. Ezen tárgyaknak a felsőbb leányiskolák és leánygimnáziumok tantervébe való beillesztése pedig a nőnevelés legfontosabb feladatai közé tartozik, melynek szükségességére a most folyó világháború élesen rá fog világítani.

A nők egyetemre bocsátásának huszadik évfordulóján számot kellene adnom arról is, hogy mit értek el a nők egyénenkint a 20 év alatt. Sajnos, erre nézve nem állhatok elő statisztikai adatokkal. Ott látjuk a középiskolai oklevéllel bíró nőket eddig még minden fokozatú leányiskolában, mert hisz nincs ma még annyi leánygimnázium, amely befogadhatná őket. És látjuk, hogy sokan közülök elég jövedelmező orvosi gyakorlatot folytatnak s némelyek mint — szemész, bőrgyógyász, idegorvos, nőorvos, gyermekorvos — specialisták ismert nevet vívtak ki maguknak. De 20 év nem is elég idő arra, hogy az egyetemi képzés eredményeit is kézzelfoghatókká tegye. Hisz a tanulóknak legnagyobb része alig tette meg kezdő lépéseit az életben s elég nagy része visszatért a családi fészekbe, melynek melegére minden nő természetszerűen vágyik s melyért szívesen lemond hosszú tanulói pályájának értékesítéséről. Az a családi fészek pedig csak tökéletesebben megépített lehet, ha a nő szívének melegén kívül eszének fényességét, tanultsága nyomán fejlődött bölcseségét is beleviszi áldott hozományul.

Nem származott és nem is származhatott — mint sokan tartottak tőle — semmiféle nemzeti veszedelem a nők egyetemi tanulmányaiból. A finom nőiesség rovására is csak ott lehet panasz, ahol a családi nevelés az *egyetemi évek előtt* nem teljesítette kellően feladatát. Hiába, az egyetem nem nevelőintézet s hallgatóira — a fiúkra is — bizony ráférne a nagyobb védettség. Ott, ahol az egyetemre járó ifjúság ezt a védelmet megtalálja — mint az Erzsébet Nőiskolában az Apponyi-kollégium tagjai — s mint a középiskolai tanárjelöltek az Eötvös-kollégiumban — nincs is panasz sem a szorgalom, sem a finom modor és jó magaviselet ellen.

Nagyon sok érdekeset lehetne még elmondani az egyetem-

nek a nők előtt való megnyitását ünnepelő eme szerény kis jubileumán a leánygimnáziumok keletkezéséről, mely kezdetben társadalmi áldozatkészségből fakadt. Ez azonban messze vezetne, azért itt most csak egyszerűen rámutatok az Országos Nőképző Egyesületre, mely Beöthy Zsolt terve szerint s igazgatásával az első leánygimnáziumot létesítette. Elmondom e helyett, hogy a nők a 20-ik évforduló alkalmából miképen igyekeznek hálájukat Wlassics nagylelkű kezdeményezéséért kifejezni. Az egyetemen tanulók már tisztelegtek előtte s tolmácsolták köszönetüket. Az *első* leánygimnázium ifjúsága 7000 koronát gyüjtött egy kárpáti falunak Wlassics emlékére való felépítésére s ma már egy nagy országos bizottság törekszik az eszme megvalósítására.

Engedjék meg, hogy ezt a mozgalmat szíves figyelmükbe és pártfogásukba ajánljam, s engedjék meg, hogy egy indítványt tegyek. Küldjünk mi is mai ülésünkről üdvözlést és köszönetnyilvánítást Wlassics Gyulának. Szakosztályunkban hangzott el az első szó a nők egyetemre bocsátása mellett, illő, hogy a 20-ik évfordulót hálás visszaemlékezéssel és köszönetünk kifejezésével ünnepeljük meg! *Sebestyénné Stetina Ilona.*

ÜNNEPI BESZÉD.*

«Bizalmam az ősi erényben.»

Az isteni parancs: «Megemlékezzél róla, hogy ünnepeket szentelj!» nem azt jelenti, hogy a kezek időről-időre pihenjenek, hanem inkább azt, hogy a lélek — elvonva a hétköznapi munkától — annál tevékenyebb legyen az örök ideálok szolgálatában.

Ez ideálok szolgálatába szegődünk akkor is, mikor Erzsébet királyné emlékét ünnepeljük; mert hiszen, ami e napot ünneppé avatja: a kegyelet, hála és szeretet, abba az eszmekörbe tartozik, ahol a jónak, szépnek és igaznak otthona van.

E magasságok légkörében üdül a lélek s azért mindenkor kedves volt nekünk Erzsébet ünnepe; a háború súlya alatt azonban még fokozódott e nap jelentősége.

Máskor is örömmel emlékeztünk meg arról a nagy szeretetről, mellyel Erzsébet királyné nemzetünk iránt viseltetett; de ma úgy érezzük, mintha nemcsak szeretettel, hanem büszkeséggel is tekinthetne az ő magyarjaira.

Nem hiába ihlette meg a festő ecsetjét Erzsébet királyné szelleme, aki — a művész képzelete szerint — gondokba merült öreg királyunk előtt megjelenve, kimutat a távol csataterekre, mintha csak azt mondaná: «Nézd, hogy harcolnak a magyarok! Ime, nem csalódtam; ezek ma is a moriamur vitézei, akik készek életüket és vérüket áldozni királyukért és hazájukért!»

És felséges királyunk, aki bizonyára gyakran hallja mosta-

* Az Erzsébet-Nőiskola 1915 nov. 19-iki Erzsébet-emlékünnepen tartott ünnepi beszéd.

nában e szellemhangokat, talán kiérzi csengéséből még azt is, hogy megdicsőült nagyasszonyunk boldognak vallja magát Isten előtt, amiért éppen az ő szívét, az ő szíve szeretetét választotta gondviselése eszközéül, midőn a magyar szabadsággal a magyar faji tulajdonságokat és nemzeti erényeket is meg akarta menteni az emberiség számára.

A faji tulajdonságok alkotják a nemzet jellemét, amely annyit ér, amennyit a hibák levonása után az erények mérlege mutat. Azért a nemes faji tulajdonságok a nemzetnek legbecsesebb szellemi közkincsei, mintegy családi ékszerei. A hibák más szekrénybe tartoznak. Ünnepünkhöz mindenesetre méltóbb az értékes családi ékszereket elővennünk, már csak azért is, hogy lássuk, miért szerette Erzsébet királyné nemzetünket, miért választotta felséges királyunk jeligéül: «Bizalmam az ősi erényben,» de még azért is, hogy megpróbáltatás e napjaiban még meglévő csorbítatlan, hamisítatlan klenodiumaink láttára mi is hittel és reménnyel tekinthessünk a' jövőbe.

A modern korszellem vásári csillogáshoz szokott szeme már-már múzeumnak szánta e régi zománcú ékszereket, de a nemzet geniusza, a nemesebb, az erősebb, nem hagyta elraboltatni féltett kincseit és — mikor kitört a nagy vihar — ezekből kovácsolta össze azt a vértet, amellyel most helyt állnak fiai a világháború fergetegében.

Így látjuk, hogy a magyar katona ma is az a bátor, önfeláldozó, amellett kevésigényű, kitartó, rettenthetetlen hős, aki volt a honfoglaláskor és ugyanaz a jószívű, hűséges, vallásos lovag, aki volt Szent László idejében.

A magyar ember legelső kötelességének tartja a hazáért, ha kell, életét is feláldozni. E kötelességre inti a legegyszerűbb paraszt asszony is harcbainduló fiát, midőn, mint szent talizmánt, egy maroknyi hazai földet tesz útravalója közé, hogy az védje meg, amiért harcolnia kell s ha mégis elesik, jutalmul a drága honi rög arányi fejvánkosán édesebb legyen örök pihenése.

E kötelesség tudata teszi, hogy a magyar katona ajkáról nem lehet panaszt hallani a nehéz nélkülözések, fájdalmas sebek,

sőt még épsége elvesztése miatt sem. Panaszkodni különben már csak azért sem szeret, mert rösteli, hogy ha sajnálják; különösen «az asszonynép ne ríjon őmiatta.» Mintha csak Petőfit hallanók:

«Magyar vagyok. Természetem komoly,
Mint hegedűink első hangjai:
Ajkamra fel-felröppen a mosoly,
De nevetésem ritkán hallani.
Ha az öröm legjobban festi képem,
Magas kedvemben sírva fakadok,
De arcom víg a bánat idejében,
Mert nem akarom, hogy sajnáljatok.»

E nemes büszkeség rugója annak is, hogy a magyar katona leginkább szemtől szembe, nyiltan, egyenesen szeret mérkőzni ellenfelével. Azért félelmes a magyar huszár kardja, a magyar honvéd szuronya.

Különben a legsajátosabb faji erények bizonyítékát nem annyira a hősök, nem is a nemzet nagyjai, hanem inkább azok szolgálják, akiket a mindent nivelláló kultura még nem érintett: a nép legalsóbb rétegei, sőt lejtőre jutott fiai is, amilyenek voltak a szegénylegények.

A magyar szegénylegény nem éjjel, orozva ment zsákmánya után, hanem világos nappal állított be az urasági udvarba és nem rabolt, hanem tisztességes kérés alakjában követelt a feleslegből; tehát a magyar természet nem alattomos, gyáva, hanem nyilt, egyenes, bátor. Mikor pedig ennyire bátorkodott, nem is pár krajcárt kért, hanem mindjárt néhány hát szalonnát, pár egész sonkát, néhány egész kenyeret, pár száz forintot és így tovább ebben a stílusban, mert a magyar nem krajcáros. Ha megkapta, amit kért, azt mindjárt meg is osztotta még szegényebbekkel, mert a magyar jószívű, nobilis úr. Ha többet adtak, mint amennyit kért, a többletet visszaadta, mert a magyar nem kapzsi. Ahol pedig megigérte a szegénylegény, hogy többet nem alkalmatlankodik, ott biztosra vehették, mert a pusztai betyár tudta, mi a bőcsület és megtartotta szavát. A magyar ember tehát szavatartó, amiből önként következik, hogy árulásra sem

kapható. Azt azonban a legutolsó szegénylegény is kikötötte magának, hogy vele tisztességesen bánjanak, mert különben . . . No igen: mert «természete a magyarnak, hogy jussait, jogait nem hagyja, de ha bánni tudnak vele: subáját is odaadja.»

Azért nem képzelt, hanem testestől-lelkestől igaz magyar alakok a falu végén kurta kocsmában vigadó legények is, kik mint igazi urak, fittyet hánynak a jogtalan parancsszóra, de egy szegény kis leány, egy beteg asszony kérésére azonnal megjuhászodnak.

És nem mese alak a «Pusztai találkozás» betyárja sem, aki pisztollyal állja útját a négylovas hintónak, de önként leteszi fegyverét a gyönge asszony előtt, szép szóval adózik a női bájnak és — mint igazi lovag — még inkább meghódol a női erénynek és méltóságnak.

Ha elfogadjuk, hogy minden nemzet erkölcsi értékének fokmérője az a mód, ahogyan asszonyaival bánik, úgy a magyar e tekintetben is bátran kiállja a versenyt a legműveltebb népekkel. Nála nem a kulturával termelt, hanem atavisztikus, őslényében gyökerező a nők iránti tisztelet és ezzel együtt a családi élet tisztasága.

Annyi azonban bizonyos, hogy a régi magyar nőnek is kiváló érdeme lehetett, hogy e tiszteletet kivívta magának, különben nem kapta volna mint hitestárs azt az egyenjogusító, becsületes megszólítást: *feleség*, melynél szebb nevet egy nemzet sem tudott adni asszonyainak.

Az meg éppen a régi magyar asszony gyöngéd, nemes, igazi női lényére vall, ahogyan e megtiszteltetést viszonozza, midőn immár a maga jószántából férjét mégis urának nevezi; mintha csak azt akarná mondani, hogy jobbnak, többnek, mindenben maga felett állónak akarja tudni azt, akinek ő a felesége.

A férfi és nő e nemes viszonyából, a kölcsönös megbecsülésből származott az a szép családi élet, amely már a pogány korban díszére vált a magyarságnak és amely hála Istennek, még ma is oly bensőséges, hogy méltán irigyelnek érte a nyugati nemzetek.

Nekünk *édes* anyánk, *édes* apánk, *édes* testvérünk van és ami egyszerű, még ma is kommunizmuson épült otthonunknak nagy az ő melegsége.

Az otthonnak központja, e melegségnek kútforrása pedig a család szive, a mi jóságos édes anyánk, aki nem játssza a nagy egyéniség szerepét, de kötelességének ismeri, hogy mindenben alárendelje magát övéi érdekének és önfeláldozó szeretetével megalapozza gyermekei boldogságát.

Innen, hogy a testvéri és rokoni viszony is nálunk szorosabb, meghittebb, de egyúttal kötelezőbb is, mint más nemzeteknél.

Mikor pedig a parasztokat is így szólítjuk: «bácsi», «néni», azzal önkénytelenül kifejezzük azt is, hogy az egész nemzetet egy nagy családnak tekintjük.

E szoros rokonérzés mindenesetre hozzájárult ahhoz, hogy a sok visszavonás és pártoskodás sem tudta széjjeltépni nemzetünket.

Amennyiben pedig e rokonérzés szálai — mint már említettem — a magyar édes anyák kezében futnak össze: onnan is indul ki a nemzet fenntartó ereje.

Német férfiak részéről gyakran lehet hallani azt az elismerést, hogy Németországot a német nők tették naggyá. Nos hát mi is elmondhatjuk, hogy a mi nagyanyáink: a pogány kor tisztességes, a keresztény kor imádkozó és a későbbi századok praktikus nagyasszonyai épp úgy becsületére váltak a magyar hazának, mint ahogy még ma is példaképül szolgálhatnak minden magyar nőnek.

Azonban hol láthatjuk e példaképeket?

A történelem csak a legkiválóbbakat és legkiváltságosabbakat említi, holott a mindennapi élethez nekünk egyszerűbb példákra volna szükségünk.

Nem kell emiatt zavarba jönnünk. Tekintsünk csak be a legközelebbi régi udvarházba és azonnal előttünk áll a legtipikusabb, a legszeretetreméltóbb magyar nagyasszony.

Már első pillantásra szemünkbe tűnik, hogy milyen egyszerű és mégis milyen méltóságos.

Úgy látszik, nagyon szeretheti urát és gyermekeit, mert mindent kitalál, hogy házatáját kedvessé tegye s hogy övéi sehol se érezzék magukat olyan jól, mint otthon.

Különben már az udvarház is jellegzetes, tősgyökeres magyar mivoltával hozzájárul a családi élet bensőségéhez, mert úgy néz ki, mintha nem is *valami*, hanem olyan *valaki* volna, aki érző szívvel át akarja karolni azokat, akik benne laknak. Egy ablaka sem nyílik az utcára, hanem mind a virágos udvarra, kertre; Arany János szerint azért:

«Hogy soh'se bámuljon országba, világba,
Nézzen igaz bölcsként befelé, magába.»

De volna bár a háznak száz ablaka az utcára, bizony nem érne rá a nagyasszony onnan nézni a világ folyását; elég gondot ad neki saját háztartása és még többet gyermekei, kiket szelid szigorral nevel az életnek. Mégis leghatalmasabb eszköze a szeretet, amely olyan nagy fényességgel sugárzik szeméből környezetére, hogy minden visszamosolyog reá.

Pedig a nagyasszonynak, mint jó gazdasszonynak, szeme mindenütt ott van. Még akkor is, mikor meghitten együtt ül a család, a nagyasszony ki-kipillant a muskátlis ablak mögül, hogy lássa, ha vajjon rendén van-e minden az ő birodalmában? Mert le a szérüs kertig, az egész belső gazdaságot az ő kormányzására bízta férjeura; itt ő a teljhatalmú fejedelemasszony. Igen, valóságos fejedelemasszony, mert tud uralkodni, még pedig jósággal, és nemcsak másokon, hanem elsősorban önmagán.

Sohsem látjuk őt haragosnak vagy mérgesnek, még akkor sem, ha dorgálnia kell. Egész lényén harmónikus nyugodtság, derült komolyság ömlik el. A bánat és öröm tisztára szűrődik lelkében; sírni és nevetni tud a maga idején, de a lelkében hullámzó érzelmeket nem dobja szeszély alakjában környezete elé. Vigyáz, hogy sohse keljen ballábbal; vigyáz, hogy mindig úgy is cselekedjék, ahogyan beszél, s hogy elsősorban tettel adjon jó példát környezetének.

És milyen gyönyörűen tud parancsolni lágy, barátságos

hangon, minden felkiáltójel nélkül, mintha csak szívességet kérne. És milyen jóságos mosoly ül az arcán, mikor elismeréssel jutalmaz. Ezzel pedig épp oly kevéssé fukarkodik, mint az alamizsnával. Jut is, marad is; azért egy szegény sem távozik üres kézzel udvarából.

De foly is ott aztán a munka jó kedvvel, gyönyörűséggel; nincs sehol meghunyászkodó félelem előtte, dölyfös restség a háta mögött, mert a legutolsó napszámos is úgy érzi a szép szóra, mintha nem fizetett cselédje, hanem önkéntes segítőtársa volna a nagyasszonynak, ki — bár nincsen rászorulva — akárhányszor maga is hozzálát leányaival együtt a házidologhoz.

Emellett gyakorolja a művészeteket, műveli a tudományt. De azért mégis legboldogabb, mikor valakivel nagyobb jót tehet. Ilyenkor jóleső melegség hatja át lelkét és hálát ad Istennek, hogy módot adott neki, másokon segíteni.

Mert a nagyasszony vallásos és gyermekeit is úgy neveli, hogy meg tudjanak állani Isten színe előtt. Hiszen saját tapasztalataiból tudja a nagyasszony, hogy a szenvedések senkit el nem kerülnek az életben s hogy ezek elviselésére csak a hit adhat erőt és — ami ezzel együtt jár — a munkaszeretet. Hányszor áldotta édes anyját, hogy már fiatal leánykorában komoly munkára szoktatta és azzal együtt megtanította arra a nehéz mesterségre is, hogy úgy tudta kordában tartani a tréfa koboldját, aki benne lakott és folytonosan csintalankodni szeretett volna, hogy az mindig csak akkor ugrott elő, mikor éppen talpára eshetett. Ilyenkor azonban annál kedvesebb volt vidámsága.

Igazi napsugár volt a nagyasszony fiatal korában; pedig még csak nem is öltözött ki hozzá. Szép magyar arcához jobban is illett az előkelő egyszerűség.

Cicoma helyett inkább egy-egy kisebb műtárgyat vett, ami mint leánykori emlék, még most is díszíti a nagyasszony szobáját.

Szóval, praktikus, okos, komoly és mégis vidám, aranyos kedves teremtés volt a nagyasszony már egészen fiatal növendékleány korában; a legkedvesebb pedig az volt benne, hogy ő maga

ezt nem tudta. Azért is irtózott úgy mindentől, ami személyét feltünővé tehette volna, különösen az utcán.

A nagyasszony fiatal leánykorában történt, hogy egy hosszantartó, irtózatos világháború zúdult az emberiségre, amelyből szegény hazánk is kikapta a maga keserves részét.

Ha abban az időben egy-egy utat kelle tennie édes anyjával az utcán, elszomorodott szívvel sajnálkozott a sok rokkant katonán. Édes anyja azonban így szólt:

«Látod, édes leányom, ezek a rokkantak nem annyira sajnálatra-, mint inkább tiszteletre-, sőt annyiban irigylésreméltók, amennyiben valami nagy értéket tudtak adni a hazának és nekünk, embertársaiknak, mikor épségük feláldozásával is megvédték otthonunkat. Sajnáld inkább azokat, kik nem értik a nagy idők szavát, nem látják és nem követik az ősök, a régi nagyasszonyok példáját, hanem úgy néznek ki e szomorú napokban is, mintha csak egy nagy bálteremnek tartanák a világot, amelyben az egész életet át lehetne táncolni.»

«Hogyan? — kérdezte a mi nagyasszony jelöltünk — hát ezek is a régi nagyasszonyok unokái, akik mindig táncolni szeretnének?»

Édes anyja pedig így válaszolt:

«Helyes a kérdésed édes leányom, mert ajkamra adja az igazi feleletet, hogy nem, nem ezek a régi nagyasszonyok unokái, hanem azok, akik most szintén kiveszik részüket a nehéz küzdésből, mikor a kórházakban ápolnak, a sebesülteket fogadják és vigasztalják, a munkaasztalok mellett görbülnek, anyagi és szellemi áldozattal igyekeznek a háború nyomorán enyhíteni és ha egyebet nem tehetnek, legalább fokozott odaadással teljesítik azt a kötelességet, melyet a mindennapi élet reájuk szabott.»

És a mi nagyasszonyunk, az akkor még fiatal leány, legott erősen feltette magában, hogy ő méltó unokája akar lenni a régi nagyasszonyoknak, hogy mindig a jobbakkal akar tartani s hogy nemcsak e nehéz időkben, hanem egész életén át híven akarja teljesíteni kötelességét. És e jó szándéka megvalósítása-

hoz azonnal hozzá is fogott és úgy tanult, dolgozott és igyekezett, mintha csak: . . . Erzsébet-iskolás növendék lett volna.

Azért is vált aztán belőle az a kedves, jóságos nagyasszony, akit ott láttunk virágai között az udvarházban.

Ennek a házias, kötelességtudó, szelid és mégis vidám nagyasszonynak képe lebeghetett Erzsébet királyné szeme előtt, midőn azt mondta, hogy: van valami a magyar nő lényében, ami neki felette szimpátikus.

És bizonyára az ilyen magyar nők képe lebeg ama magyar férfiak szeme előtt is, akik most minden faji kitünőségükkel ékeskedve harcolnak a hazáért, a nőkért, gyermekekért és a családi tűzhelyért.

Mert háború van most is . . . Irtózatos vas ekéje mélyen szánt a magyar ugarba és ugyancsak felforgatja a drága honfivérrel áztatott talajt. Az így megmunkált földhöz nagy reményeket fűz a gazda, bár jól tudja, hogy esetleg a gaz is magasabbra burjánozhat benne. Éppen azért még a szokottnál is gondosabban választja ki a konkolyt a buzából, hogy csak tiszta, jó mag kerüljön a mély barázdákba.

Ti vagytok a gazda, magyar fiatalság! Ne feledjétek soha, hogy az ősöktől nem csak tehetséget, hanem kötelességet is örököltetek.

A háború rombol, a béke teremt. Azért a béke ideje még nagyobb feladatok megoldására vár, mint a háború. Ehhez a ti munkátok is szükséges. Szokjatok hozzá a gondolathoz, hogy a boldogság abban áll és az életnek csak akkor van értéke, ha nemzetünknek és embertársainknak használni tudunk. Fogjatok komolyan a munkához, de végezzétek vidáman.

A nagyasszony leánykori emlékkönyvébe írta egy fiatal magyar költő * e megszívlelendő, kedves sorokat:

«Azt szeretem, aki nevet,
Akinek rózsaszín az arca,
Aki örül, aki kacag,
Aki dalolva megy a harcra.
. . . . . .

* Sik Sándor.

Az én emberem a gyerek,
A nagyszemű, nevető gyermek,
Akiben szűz minden-csírák,
Ezer erők rügyezve kelnek.

Az én emberem, aki fölkel,
Az induló, az ébredő,
Akinek győzelem az álma,
Akiben dalol a jövő.»
. . . . . .

Legyen győzelem a *való!* és daloljon bennetek a jövő, kedves fiatalok, mert «majd ha elfárad a vész haragja s a viszály elvérzik a csatákon»; ha megjön a várvavárt béke ideje és ha ti hittel, kedvvel és az ősi erényben való bizalommal álltok az örök ideálok szolgálatába: akkor megjön hazánk boldogságának ünnepe is és «nem leszünk kizárva a templomból, ahol a nagy nemzeteknek a tisztelet tömjénét égetik.»

Tordai Grail Erzsi.

A HÁBORÚ UTÁNI NŐNEVELÉSRŐL.

Ha eljön majd a nap, mikor kitárt lélekkel, kitárt karral állunk lakásunk ablakainál, az utcán, tereken, pályaudvarokon és várjuk a hazatérő magyarokat, kik jönnek az uzsoki szorosból, a montenegrói és Ószerb ország kövei közül, a doberdói fennsíkról, az Isonzopart mentiről s a többi rettenetes helyről; jönnek, ballagnak sokan bénán, vakon, a nyavalyáknak megannyi rejtett csírájával, de a sok viszontagság után ajkukon mégis szerető mosoly; az otthonra, a rég nem látott asszonyra és a gyermekekre való gondolatnak a mosolya. Hazajönnek a feleségeik, a családjaik mellé, kiktől várják az új élethez való bizodalmat, a gyengéd, szerető gondoskodással háborút feledtető emlékeket s mindazt, ami az értünk is harcoló férfinak kellemes, jó, minden, mi nőies.

Lehetetlen, hogy mi, kiknek hivatásunk a magyar lánykát magyar nővé tanítni, nevelni, a fegyverzaj, az emberöldöklés fájdalmai között ne vetnénk biztató s reménykedő, találgató tekintetet a jövendő, a háború utáni nőnevelés nagyszerű perspektivájába, melyben csakúgy forr az új eszméknek még ki nem bontakozott kaosza.

A feminizmus ideáinak fellendülését reméli, hiszi, hogy a nő elfoglalja majd nem a férfi mellett, de a férfi helyett a pozíciókat. Már most özönével lepi el a gyorsan kenyérkeresethez juttató tanfolyamokat, számítva az egyenlőtlen párviadalra, az élet körülményei által kiraffinált női munka és a fizikailag meggyötrött béna háborúviselt hivatalnok munkája között.

De kinek lesz igaza? az itthonmaradottnak vagy a vissza-

jötteknek? Milyen legyen a háború utáni leánynevelés? Férfias, szellemi és testi munkabírásra, avagy házias, férfit, gyermeket ápolónak neveljük a nőt? Sohasem állottunk ily közel az egyik válaszúthoz sem, sohasem kényszerültünk a két irány közül ügyesen megtalálni a harmadik utat — a legjobbat!

Ahogy én elgondolom, ahogy én szeretném látni a leánynevelés reneszánsz korát az — bocsánatát előre is kikérem a valószínűleg nagyon sok ellenvéleményen levő kollégáimnak — a lelki- és szívvilágnak a gondozottsága s felettébb való kiművelése lenne.

Egy hatalmas, nagy, mozgató erőt kell mélyebben plántálnunk ezekbe, a tőlünk, tanítóktól majdnem mindent befogadó szívekbe: a magyar fajszeretet, a nemzeti szellem és egy kicsit a kereszténi szelidség, alázatosság erényeit is!

Iskoláink nagyszerűen fejlődnek — külsőleg. Felszerelésben, pedagógiai eszközökben, módszerben és adminisztrációban egyaránt. Óráról-órára bejegyezzük a végzett tananyagot, felírjuk a tanterem hőmérsékét, a mulasztott órákat s minden egyebet, de nagy eszméket megértő lelkeket, a haza válságos idejében az önmaga kicsiny érdekeiről megfeledkező, ellenben az áldozatkészség érzetét uralni engedő lényeket nevelni és az élet küzdőterére küldeni — ettől a neveléstől, tanítástól még nagyon messze állunk!

Rendkívüli események, rendkívüli cselekményeket produkálnak. Nálunk is. A háború kitörésekor, lányaink java, mintegy változatosabb életet keresve, betegápolónőknek ment el. Nagyrésze még most is e szent misszió fáradhatatlan tagja; a másik fele? az már elég ujdonságot látott, hallott a katonakórház műtőasztalán, a fürösztő- és a betegszobákban.

Ezeket megunva s a háború borzalmait, a nemrégi napok udvarlói, táncosai sorából kikerült fiatalemberekről a megannyi gyászjelentést már-már közönyösen olvasva, visszatértek a háborús esztendő fordulóján régi, legigazabb szerelmükhöz: a divathoz! A franciáktól jött bokorugrós szoknyához, a háromszoros drágán vett bőrcsizmácskához, a prémekhez, mely boldogítja a

benne bízókat s kiknek hazája a dunaparti és belvárosi utcák korzója.

Magyarok Istene! oh ne, ne ilyeneket neveljünk az új Magyarországnak! Ne engedjük meg, hogy leányaink ebben a szomorú esztendőben is oly léhák legyenek, hogy számottevő íróink ilyenféle megjegyzést írjanak róluk: «az egyetemre járó kisasszonyok ezentúl nem fekete, hanem piros indexet kapnak . . . Lesz legalább *valami* különbség köztük és a férfihallgatók között . . . Most újra kérnek valamit, a húsz esztendős jubileum alkalmával . . . a jogi fakultást. Nos, miért ne? ha rábízzuk minden kincsünket, a gyerekeink nevelését, drága egészségünket, miért ne bízzuk rá a válópereinket?»

Az 1915—16. esztendő különös próbára tette Európa majd minden országának asszonyait. Odalent a mi haragosaink közt az asszony betegágyából fogott pisztolyt katonáinkra, az iskolásleányka köténye alól dobta ki a gyilkos kézigránátot, a hajadon tűvel szúrta ki a golyótól talált félholt katonánk szemét. Vad, kegyetlen embertelenségek, de a pszichét kereső kultúrtörténetírója megtalálja az indító, a biztató okot; a szenvedelmes nagy hazaszeretet érzését. Kérés nélkül odanyujtja életét, ha remél véle hazájának egy cseppnyi áldozatot hozni!

Nos, a mindent odaadó s a mindeneket leöldöklő hazaszeretetnek milyen lehet a kifinomult, a tiszta, a nemes alakja?

A nagy, a fenkölt hazaszeretet, melyben kiveszi a nő a neki való szerepet. Az itthonmaradottak felkarolása, az árvák könyeinek a letörlése, a családfő nélküli háztartásnak alig érezhető zökkenésnélküli továbbvezetése, az apát vesztett gyermekeknek emberré nevelése.

Erős lélekkel, gondolkodni és számítni tudó fővel kell bírni a háború utáni nőnek, mert harcolnia kell a rendes sarkából kifordult gazdasági viszonyokkal, a megannyi, háborúból megtért férfinek beteg testi-lelki, türelmet, elnézést követelő bajaival és sok oly ügyes-bajos dolgokkal, melyeknek elintézését eddig a férj tette magára kötelezővé! Sokoldalúvá, körültekintő háziasszonnyá kell nevelni a jövő leányait.

Az újabb férfigenerációnak legalább tíz esztendő kell, míg némileg pótolhatja az elvesztetteket. Én nem merem hinni, hogy a következő tíz évben fényesebb kilátások kecsegtetnék egyetemre járó leányainkat a biztos állások elnyerésében.

Jóslatokhoz nincs bátorságom, de úgy gondolom, hogy a jelenleg nőkkel betöltött katedrákra visszajön a férfitanár, lehet hogy mankóval, félkarral. A villamos kalauznők talán inkább a kocsijukon maradhatnak, mert elődjük, férfi-társuk, ezentúl ipari pályán (amit különben is csak elhagyott!) keresi meg kenyerét, hol a háború után meggyöngül a konkurrencia, kisebb lesz a létért való harc.

A háborúból visszatért férfiak az eddiginél még jobban megbecsülik — a golyók esőjében de sokszor majdnem elveszített — családi otthon békességét, a nőtlenek inkább lemondanak az egyedüllét által könnyebben megszerezhető igényekről s áhítozni fognak a gyengédség, a szerető, jó ellátás, s a feleség után.

Minden háborút viselt országnak elsőrendű szükséglete az: általános és korai házasodás.

A családalapítás, a fajszaporítás, a mennél több új honpolgár létének biztosítása. Ez megsemmisíteni fogja a nemzeteknek fekélyeit is, pl. az egy-gyermekrendszert.

Oh francia anyák és délvidéki magyar anyák, ti szegény félrevezetett szerencsétlenek, rettenetes bosszút áll rajtatok a háború, mikor egyetlenegy fiatok hősi halálán kiontott könnyeiteket, kétségbeesetten tördelő kezeiteket nem simogathatja meg a második, harmadik vagy a negyedik fiatok.

A háztűzvetés, a családalapítás tehát a háború utáni élet legemberibb, legtermészetesebb követelménye.

A háború utáni nőnevelés perspektivájába prima szükségletnek nem a magasabb, a férfipályákra való kiképzést, de a feleség, az anyai kötelességek elsajátítására, kinevelésére szolgáló iskolákat javasolnám, mint a polg. l. isk. közokt. nőképviselője 1915 febr. 2. programmbeszédemben is első tételül tűztem hogy: Minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy a négy osztályú polg. l. iskolát kibővítsük.

Propoziciók ezen a téren hangzottak már el a béke idején is. A székesfőváros polgári leányiskolai bizottsága kész tanulmányt is adott közre, illetékes helyre felterjesztve a kibővített, a VI. osztályos polgári leányiskola tantervét, mely továbbművelődési, gazdasági és kereskedelmi iránnyal bir.

A középosztály 14—15 éves lányai részére nincs sok választás a továbbképző iskolák terén.

A felsőbb leányiskola luxus s csak egy résznek, nem pedig egy egész társadalmi osztály követelményeinek felel meg.

Az újabb kísérletek, pld. a székesfőváros továbbképző szabad iskolája, hol fotografálást, ujságolvasást és egyéb kultúraelixirrel experimentálnak, óvatos kicsiny adagolással, mind csak jobb sorsra méltó idea, melynek létjogosultsága vajmi csekély, szükségessége nulla.

Magyar nőt, a nemzeti egység és az ezt szolgáló nemzeti neveléstől áthatott magyar nőt, egészséges fizikummal biró s a kultúrélet megkövetelte gondolkodással biró magyar gyermeket nevelni tudó anyákat produkáló iskolákra van ezúttal sürgősen szükség! Magyar katonát csak magyar anya nevelhet!

Budapesten, most csak a községi iskolákat véve figyelembe, évente körülbelül 1800 leányka hagyja el a polgári iskolát. Ha számításba vesszük, hogy ezek közül 800 tovább tanul s kenyérkereseti pályára lép, úgy még mindig minimum ezer = 1000 a társadalmi középosztályának lánya marad otthon, akik csak most vannak hivatva belépni a gyakorlati s a kultúrélet követelményeinek elsajátítását irányzó iskolákba, tanintézetekbe s más jobb hiján tanfolyamokra.

Felséges szép tanterv várakozna reájuk! A magyar és a külföld irodalma javának a kikereséséhez a kellő érzék kifejlesztése, a magyar nemzet legújabb történelmében és alkotmányában való alapos tájékozottság; Magyarországnak a határain fekvő más országokkal való viszonya, a nemzetiség kérdése, ennek végleges és érdemleges elintézésére szánt törvényeinek megismerése; továbbá jövedelmünk, megtakarított vagy öröklött vagyonunknak kellő és becsületes kihasználása, a közgazdaság-

tanban való mélyebb elmerülés, a kedélyt fellendítő szóló és képzőművészet gyakorlása, a fiatal fejlődő test egészségkövetelte sportűzése volnának mind megannyi fontos tantárgyak, melyeket az ily továbbképző iskolákban okvetlenül programmul kell majdan beállítani.

Mindezt uralná az embertan ügyes, alapos tanítása. Ember ösmerd meg enmagadat! Biológiailag, anatómiailag! Ösmerd meg lelki tulajdonságaidat, hogy milyen karakterra mutat az hajlandóságot, ismerd meg szervezetedet, annak ápolását. Légy járatos a gyermek- és a betegápolás minden titkaiban. De találd meg helyedet a konyhában is. Az egészséges, józan beosztású magadfőzte ételekkel tedd vidámmá a hozzádtartozóid hangulatát. Gondoskodj övéid és a magad csinos és jutányos ruházataidról, tanulj meg varrni, rajzolni, énekelni! — gondolkodni!

Tudj úrnő lenni és tudj családodért szolgamunkát végezni. Tudj nő lenni a szó, a Teremtő kívánta legnemesebb értelmében!

S mindezt két év alatt, a kibővített polgári, avagy a továbbképző egyébb iskola V. és VI. osztályában sajátítaná el a serdülő leány.

De én most nem az iskolák szervezetéről, tökéletesítéséről elmélkedem jelen előadásomban, inkább arról, hogy mit vált ki belőlünk tanítónőkből az immár közel másféléves világháború, melyben oly hatalmas rész jutott a mi drága nemzetünknek, annak fiainak, véreinknek.

Minden gondolkodó ember, különösen a reá hivatottak igyekeznek képességükhöz mérten hozzászólni, előkészíteni a nemzet jövendő érdekeinek megfelelő iskoláit.

Az ezer és ezer magyar férfi életével újonnan megszerzett Magyarországnak, új embertípust kell nevelni! Lehetetlen, hogy a nemzetek világkatasztrófája ne szolgálna tanulságul és ne indítana meg új kultúrákat. Eszméket kell eltemetnünk és új akarásoknak kell jogosultságot követelni.

A háború utáni nőnevelés iránytűjét meg fogjuk találni! Egy kissé vissza kell gyalogolni a magyar kúriák és az egy-

szerű udvarházak patriarkális, tradicióktól patinás életszokásaihoz!

Az ethikailag jól megalapozott család nőtagjairól vegyünk példát, mikor az új nőtípust alkotjuk, mikor felöltjük a régi, jó, gondos, körültekintő háziasszonyt a kor követelte tudással, a nehéz életviszonyok által megkívánt rátermettséggel. Magyarország e háborúval méltó helyet harcolt ki magának a nagyhatalmak mellett. Ez örökre szóló dicsőséghez illő hogy alkalmazkodjék a magyar nő is, kinek lelkét erőssé tették a háború tragédiái, a hősi halált halt sok derék fiú, kinek kötelességérzetét gyakorlati tevékenységre szólította a háború pusztító munkája, kinek idegzetét sensibilisségét eddig nem ösmert és félve került nélkülözés, ápolás és temetések vasakaratúvá edzették, kinek lelkében most már minden érzés csak egyetlen forró nagy óhajban nyilvánul: igyekezettel, fáradtsággal, minden jóval és széppel meghálálni a visszatért magyaroknak a didergő kárpáti éjszakákat, a férgektől meggyötört lövészárokéletet, a szomjúságtól elepedő olasz harcteret, mindazt a poklot, mit ők, a hősök, az itthonmaradottakért elszenvedtek.

Sokkal fontosabb a jövendő művelt háziasszonyok képzése, mint a férfipályára nevelendő nő létjogosultsága feletti töprengés.

Hagyják e nemzetet, országot átformáló munkát a férfiakra, kik ott a harcmezőn járják életük legtanulságosabb iskoláját, kik a gránát, shrapnell, gépfegyver és ágyúgolyók öldöklései közt meglátták, megérezték az ellenfél és a szövetségeseik javát és baját is, kik bölcsen és lelkesülten fogják felépíteni tapasztalataikból az új Magyarországot.

Leányaink arra termettjei menjenek ezentúl is pénztárhoz, irodába, bankba, egyetemre jószántukból, de ne unszoljuk, de ne beszéljük rá őket.

A kilátásban levő szélesebb alapra fektetett nagyipar juttat munkát a dolgozni akaró nőnek, a vállalkozóbb szelleműek megszerzik a képességet és az iparűzési jogot és önállókká lesznek. A külföldről eddig behozott, de most már bojkottált iparcikkek

előállításában is sok ügyes asszony lehet kenyérkereső, de azért mindenekfelett s mindezen elfoglaltságok mellett kis vagy nagy háztartása ne légyen neki ösmeretlen terület, hol tapogatódzva jár s tájékozatlanságával a férj szeretetlenségét, elhidegülését, családjának pedig romlását idézi elő.

Nagy dolgok várnak a jövendő nőre! A több-emberért való élés; ki kell venni részét úgy az egyszerű otthonülő, mint a társadalmilag legmozgalmasabb életű nőnek is a reá kivetett honleányi szerepet. A háború átformálta a legszemérmetesb, visszahúzódó hajadont is a cselekvő, a tett asszonyává!

Félre most a kicsinyességekkel! Nagy arányban, nagy jövendőnek dolgozunk, ehhez nagy akarat is kell!

Ne tegye ezentúl híressé, de inkább hirhedté Magyarországot fő és legérdekesebb kiviteli czikke: a nő! Ne tűrje egy magyar asszony sem, hogy a nemükbeli páriák jobb sorsra méltóbb fiatal leányok, komolyabb kereset hiján, vengerkák, hungarák s az erkölcsrendészet a megmondhatója, mily néven teszik fiainkat testileg-lelkileg tönkre.

Ne legyen a katedrán egy tanítónő sem, ki kellő helyen, neveléstan, egészségtan vagy természetrajzban meg ne említse az iskolából kikerülő leányoknak, hogy Szent István, László, Nagy Lajos, Mátyás király országa leányainak tiszta nemes, magyar ősei nem a brettlire, nem az ellenség kitalálta divatját utánzó és ezzel hazáját eláruló jellemtelenségekre szülte ivadékait, hanem igenis a magyar vér által annyiszor felkent föld dicsőségének az előmozdítására, annak fejlődésére, a nemzeti egységes életnek az ápolására!

Legyen a következő nevelésügy épülete azokra a természkövekre alkotva, melynek fundamentumában nincsenek kétes értékű felekezeti, nemzetiségi, politikai különféleségeknek tarka, és könnyen szétmáló tégladarabjai, legyen mind egyazon összetartó anyaggal: magyar érzéssel feldolgozva, átgyúrva, akár férfi-, akár a nőnevelés problémájának megfejtéséről lesz szó!

Budapest. *Kovácsyné Szemere Ilona.*

LEÁNYOK A FIÚISKOLÁKBAN.

Az elmult tanév elején történt, hogy a közoktatásügyi kormány, bizonyára a szülők többszöri sürgetésére, 185,334/1913. sz. rendeletével megengedte, hogy a fiúközépiskolák magántanuló leányai esetről-esetre megadandó engedély alapján bizonyos demonstrativ tárgyak, mint pl. számtan, geometria, természetrajz, természettan és rajz óráira bejárhassanak. Ezzel szemben mindössze azt kötötte ki, hogy az óraközi szüneteket felügyelet alatt és a fiúktól elkülönítve kell tölteniök.

A rendelet megjelenése óta mindössze a második tanév folyik, s így még korántsem áll megfelelő tapasztalat rendelkezésünkre, s így a rendelet eredményeinek megbeszélése még korai volna. Azonban már feltüntek bizonyos momentumok, amelyek előre sejtetik, hogy a nőnevelésben különben rendkívüli jelentőségű rendelet a gyakorlatban nem kívánt eredményekre vezet.

A fiatalabb tanárok, kik egyetemi tanulmányaikat már női hallgatók társaságában végezték, s most oly középiskolában működnek, melybe nagyobb számú leány magántanuló jár, érdekes párhuzamot vonhatnak a nőhallgató, s annak a fiúközépiskolában most feltünő kezdetlegesebb alakja, a diákkisasszony között.

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy a rendelet megjelenése után oly tömegben jelentek meg a leányok a fiúiskolákban, melyre senki sem számított. Ha ennek mélyebben fekvő okait keressük, éppen olyan motivumokra bukkanunk, mint Vadász dr. az egyetemen: a leányok egy részét tényleg a komoly tanulási vágy hozta a most már könnyen elérhető középiskolába, másokat a dolog újsága vonzotta, egyesek a polgári leányiskolát

akarják a középiskolával pótolni, s van egy részük, akik minden komolyabb meggondolás nélkül, anélkül, hogy ezzel valami komoly szándékuk lenne, léptek a középiskolába.

Ezt a négy típust a középiskolában való viselkedésükről is igen élesen meg lehet különböztetni. A komolyan tanulni akaró leányokat — kik legtöbbször szerényebb anyagi körülmények között élő családokból kerülnek ki — kenyérkereseti célok vezetik. E leányok között igen sok olyan van, kik a polgári leányiskola négy osztályát már évek előtt elvégezték, s már a különbözeti vizsgálaton — ami különösen a latin nyelvből elég tekintélyes — komoly készültséget tanusítanak, ezzel már is jelét adják tanulási vágyaiknak. Ezeknek a fiúiskolában való további jelenlétük természetesen semmi tekintetben sem terhes az iskolára. Rendszerint egész lényük elárulja, hogy már csírájában bennük szunnyad az egyetemi nőhallgatóknak az a típusa, amely minden laboratóriumban ott van, az előadott anyag legkisebb részletét is ismeri. E komolyan tanuló, néha azonban éppen nem tehetséges leányok, a fiúk számára előírt középiskolai anyag minden részletét feldolgozzák, kitünően is tudják, néha el sem képzelhető munka árán, de összefoglaló, önálló munkát nem igen tapasztalhatni tőlük. Ezekből a leányokból igen jó tanítónők, orvosnők, gyógyszerészek stb. válhatnak, ha azonban e rendelet nem tette volna lehetővé szüleik számára az iskoláztatást, nagyobbrészt iskolázatlanul maradtak volna. Ezeknek középiskolai továbbképzése tehát éppen olyan szempontok alá esik, mint a leánygimnáziumi középiskolák növendékeié. Más kérdés azonban, hogy kívánatos-e, hogy a néhány leánygimnázium nem túlmagas termelésével szemben most oly sok leány előtt nyíljék meg az egyetemi pálya?

Azok a leányok, kiket a dolog újságingere vonzott a középiskolába, rendesen arról ismerhetők fel, hogy a polgári leányiskola velük egykorú növendékeivel alig érintkeznek, azokat lenézik, mivel ők többek azoknál, ők «gimnáziták». Magától értetődő, hogy ez a típus, bár eleinte elég bajt fog okozni, lassankint éppen úgy eltünik a fiúközépiskolákból is, mint az egyetemről, sőt hamarabb, mivel az egyetemet legföljebb meg-

unja ez a típus, de a középiskolában a szülők által reájuk kényszerített vizsgálatok kellemetlenné teszik számukra a középiskolai divatot. Ezek a leányok, amíg az alsó osztályok növendékei, s így egyúttal a polgári leányiskola tanulmányai helyett végezik a gimnáziumot, addig legföljebb terhei a középiskolának, a felsőbb osztályokban azonban már igazán nem kívánatos a jelenlétük. Az a jelenség, hogy a polgári iskola helyett most már négy gimnáziumot végeznek a leányok, a nőnevelés szempontjából sem egészséges és nem jelent haladást, amennyiben a négy gimnáziális osztály elvégzése korántsem nyujt általános műveltséget, hiszen a gimnázium négy osztályának tanterve nem bevégzett egész!

Vannak végül leányok, akik maguk sem tudják, hogy mit akarnak a középiskolában. Egyszerűen eljöttek, mert most már lehet. Sajnos, meg kell állapítanunk, hogy ilyen van a legtöbb. Az, hogy ezek legtöbbször a legkisebb tehetség jelét sem adják, legföljebb a magánvizsgálatokat teszi terhessé. A dolog másik oldala azonban sokkal szomorúbb kép: mi lesz ezekből a leányokból, ha évek hosszú során át, hol ismételve, hol csak éppen átcsúszva érettségihez jutnak? Ezekből a középiskolába való könnyű bejutás nélkül igen jóravaló házileányok, esetleg munkások lettek volna, így szellemileg félbenmaradt, a családban nyugalmat többé nem találó, a fiúkkal való együttlét folytán okvetlenül szabadosabban viselkedő leányoknak végzetévé válhatik a középiskolák könnyű elérhetősége.

Igaz, nem csekély vívmánya volt nőnevelésünknek, hogy a leányok középiskolákat kaptak, vagy az, hogy fiúközépiskolákban magánvizsgálatot tehettek. A fiúiskolákba való bejárás ellen sem lehet elvi kifogás, legalább is az eddigi tapasztalatok nem szólnak ellene, okvetlenül szükséges volna azonban, a bejárási engedélyek számának erős korlátozása, esetleg az engedély megadása előtt az illető iskola tanári kara véleményének meghallgatása, a magasabb osztályokban pedig csak abban az esetben kellene bejárási engedélyt adni, ha az illető leány az előbbi évi tanulmányi előmenetele bizonyos követelményeknek megfelel.

Selejtezésre, bizonyos cenzusra szükség van, mert mit csinálnak egy gyönge érettségi bizonyítvánnyal, amellyel az egyetemre sem juthatnak? Ezeknek a középiskolába való bejutását igazán nem tarthatjuk a nőnevelés vívmányának.

Talán még érdekesebb a bejárási engedélynek a leányok készültségére való hatása. Leánymagántanulók, bár csekélyebb számban, a rendelet megjelenése előtt is voltak. Ezek között rendszerint csak két kategoria akadt, vagy szép készültséget mutattak fel, vagy egyáltalán semmit sem tudtak, középszerű, elégséges tudás ritka volt. A magántanuló leányok előbb tényleg magánúton készültek. A bejárási rendszer eddig csak a reális tárgyakra vonatkozván, a bejáró leányok egy része úgy gondolkozik, hogy ezekből a tárgyakból, amelyeket az iskolában is hall, már alig kell készülnie, inkább a nyelvi studiumoknak szenteli idejét. Az eredmény azután az, hogy a reális tárgyakat csak hallgatja, de nem tanulja, s így nem emészti meg, semmi tudást sem mutat fel azokból a vizsgálatokon, míg az otthon betanult tárgyakból elég készültséget, ha nem is tudást, tanusít. Viszont az az eset is gyakori, különösen azoknál a leányoknál, kiket a komoly tanulási vágy hozott a középiskolába, hogy egyes reális tárgyakat megkedvel, különösen, ha a tanár időt vesz azok szépségeinek kidomborítására, míg a tanáraitól nem hallott nyelvi tárgyak ismeretlen anyagától borzad, a könyv rideg betűiből semmit sem képes azok szépségeiből megérezni, s így ezeket hanyagolja el. Mindkét esetben tehát nagyon egyoldalú készültséget várhatunk tőlük, amint azt már a rövid tapasztalat is igazolta. E fél magántanulók még egy nagy hátrányban vannak a régi magántanuló leányokkal szemben. A magántanulók eddig rendszerint magántanítók segítségével készültek vizsgáikra. A szülők egy része azonban, különösen, ha anyagi okok is kényszerítik reá, most már úgy gondolkozik, hogy gyermeke az órák egy részére úgyis bejár, s szükségtelen mellette magántanítót is tartania.

Semmiképpen sem előnyös, különösen a kisebb osztályok gyermekleányaira nézve az a bizonyos egyetemi rendszer sem,

amely az ilyen bejárással, de nem feleléssel, kialakult. Régen leszögezett tapasztalat az, hogy éppen a kisebbkorú tanulók még semmiképpen sem belátásból, de legtöbbször a felelési kényszer miatt tanulnak. S bizony már magam is, tanártársaim is, gyakran tapasztaltuk, hogy ha egyik-másik, különben tehetségesebbnek ismert magántanuló leánytól a tanórákon a tananyagból valamit kérdeztünk, alig-alig volt eset, hogy az illető lépést tartott volna az osztállyal, illetve óráról-órára készült volna. Ilyen módon pedig teljesen fölösleges az előadásokra való bejárás, s abból reá nézve semmi eredmény nem származhatik. Sőt ha az illető, mint a leányok legnagyobb része, az órákon szorgalmasan lejegyzi a tanár magyarázatát, de azt óráról-órára fel nem dolgozza, az évi vizsgálatok előtt azután, ősi szokás szerint, nem tankönyvéből, de hibás jegyzeteiből készül vizsgálataira, még kárát is látja az előadások hallgatásának.

Szándékosan mellőzöm az új helyzet koedukációnális részének megbeszélését, mert erre vonatkozólag két év tapasztalata, s egyetlen iskolában tett megfigyelések semmiképpen sem általánosíthatók. Bizonyos jelenségek azonban már ebben az irányban is tapasztalhatók. A kétnemű ifjúság a középiskolában körülbelül olyan hatással lesz egymásra, mint az egyetemen. A koedukáció mellett és ellen felhozott érvek itt is éppen úgy megállanak majd, mint más jellegű iskolákban, bár itt a körülmények mások, mint az elemi iskolában, vagy az egyetemen, mivel nálunk a szexuális szempontból legveszedelmesebb korban, 12—18 év között vannak együtt. Fokozott ellenőrzés, az órákon kívül lehetőleg teljesen elkülönítés, órák alatt külön padokban való elhelyezés mellett magában az iskolában nem is adhatja elő magát semmi bántó eset. Természetesen, hogy az iskolán kívül mily eredmények mutatkoznak, azt eddig legföljebb a szülők képesek elbírálni. Sajnos, azt a gyakran felhozott érvet, hogy a fiúk ambicióját emeli a leányok jelenléte, eddig nem sikerült megerősítenünk. A fiúk megszelidülését sem várhatjuk az együttneveléstől; bár Hacker B. szerint «illetékes körök» emellett nyilatkoznak. Mi nem tapasztaltuk, sőt eddig mintha talán az

ellenkező eredmény mutatkozna; természetesen, ezt még nem akarjuk általánosítani, lehetséges, hogy a háború szülte viszonyok, hosszú szünetek stb. számlájára írható a fiúk bizonyos foku megszilajulása. Amit eddig a fiúknál pozitiven megállapíthattunk, az volt, hogy a fiúk sokkal több gondot fordítanak külsejükre, tisztaságukra.

Hogy a fiúközépiskolába félénken belépő leányka később szabadabban érzi magát, fiúsabb lesz, az magától értetődő.

Amennyire az eddigi tapasztalatok alapján konzekvenciákat vonhatunk le, az abban csúcsosodik ki, hogy a fiúk és leányok középiskolai együttnevelése ellen legalább eddig sem elvi, sem erkölcsi ellenvetés nem lehet (kivéve természetesen a koedukáció általános ellenvetéseit), az együttiskolázás mai módja azonban bevégzetlen, amiből sok hátrány származik úgy a tanulóra, mint az iskolára. Igen erős aggályok merülhetnek fel továbbá szociális szempontból tehetségtelen és szegény leányoknak a középiskolába való nagy mértékű tódulása ellen. A pedagógiai hátrányokon vagy oly módon lehetne segíteni, hogy rendes tanulókként bocsátanák a leányokat a fiúiskolába, amikor egyrészt a tanári kar sokkal alaposabban bírálhatná el tudásukat, másrészt a leányok is sokkal komolyabb és egységesebb munkálkodásra volnának szoríthatók, vagy pedig legalább is engedjék meg a leányoknak az összes tanórákon való részvételt, amely esetben előmenetelüket, illetőleg a tananyaggal való haladásukat időnkénti feleltetéssel kellene ellenőrizni. A nagymértékű középiskolába özönlés szociális veszedelme pedig úgy volna elkerülhető, ha a leányok csak valamelyes magasabb szellemi cenzus alapján folytathatnák tanulmányaikat a fiúiskolákban. A leányoknak a középiskolákban való tömeges megjelenése mellett a mai körülmények között csupán egy mentsége lehet, s ez az, hogy elősegítik annak a szellemi vérveszteségnek a pótlását, melyet hazánk a most folyó élet-halálharcban szenvedett.

E lap mult számában megjelent polémia azonban éppen arról tesz tanuságot, hogy egyes körök nemhogy a nőknek tudományos pályákra való tömeges tódulását óhajtanák megszorítani,

hanem éppen napjainkban követelik az egyetem minden fakultásának megnyitását a nők előtt. Kérdem azonban, vajjon kívánatos-e, s éppen a nők szempontjából kívánatos-e az összes fakultások elárasztása olyan leányokkal, kik már a középiskolában is vagy gyengéknek bizonyultak, vagy mint félig magántanulók, a hibás rendszerben rejlő okoknál fogva talán vizsgákon felmutatott tanultságuk, de semmiképpen sem alapos készültségük alapján oda eljuthatnak? Pedig a mai rendszer alapján igen könnyen erre az eredményre juthatunk.

Igaz, a hangoztatott «ugyanazon a helyen, ugyanazon feltételek alapján» elv eleve is kizárná, hogy a leányoknak a fiú középiskolák magasabb osztályaiba való bejárása bizonyos előmeneteli követelmények (legjobban ajánlanám a tandíjmentességre képesítő mértéket) alapján történjék. Nem lehet azonban szemet hunynunk ama tény fölött sem, hogy a főiskolákra kerülő férfi, ha gyönge képességei, vagy szegénysége alapján nem boldogul a tudományos pályán, még mindig bőven válogathat a különböző életpályák között, sőt ha még elzüllene is, soha sem lesz oly szomorú a sorsa, mint a hasonló körülmények közé került leányé.

Az is tény, hogy a leánygimnáziumokban eddig sem volt hasonló cenzusra szükség. Míg azonban eddig az országban mindössze csak néhány leánygimnázium termelte az érettségis leányokat, most egyszerre minden fiúgimnázium megnyílt előttük. Talán nagyobb városokban nem oly tömeges a leányoknak fiúiskolákba való tódulása, ez irányban még számbeli adatok nem állanak rendelkezésünkre, de ha ez általános, úgy határozottan abnormis jelenség.

Újból hangsúlyoznom kell, nehogy «visszasülyedő és reakciós» értelemben foghassák fel szavaimat, hogy úgy saját, valamint más tanártársaim tapasztalata szerint a koedukáció felé tett eme hatalmas lépés ellen eddig nem elvi kifogások merültek fel, hanem csupán a dolog kivitele és korlátlansága ellen vannak aggályaink.

Karánsebes. *Dr. Fodor Ferenc.*

EGYENLŐ ELBÁNÁS.

«A Nő» című feminista folyóirat októberi számában «*Férfi pedagógia*» c. alatt rövid cikk jelent meg, amely akkora feltünést keltett, hogy kivonatosan egyes napilapok is ismertették. Minthogy a cikk írója, Glücklich Vilma a nőknek megbotránkoztató lekicsinyléséről és visszaszorításáról panaszkodik, kötelességünknek tartjuk, hogy a panaszokról olvasóinkat is tájékoztassuk s egyszersmind helyes világításba állítsuk a való tényeket.

A cikkíró abból indul ki, hogy egyes férfipedagógusok növendékeik közül más elbánásban részesítik a leányokat mint a fiúkat és kimondja, hogy legalább az iskola falain belül fenn kell tartani a nembeli egyenlőségnek elvét. Ám — folytatja — ennek az elvnek nem igen van képviselője az iskolában, amire példa a rajztanárképző főiskola tanári kara, mely pedagógiailag indokolatlan felfogást tanusítva, a leányokat másodrendű növendékeknek tekinti és fokozatosan leszorítja kiképzésüket, amennyiben néhány év óta a polgári iskolai leány-tanárjelölteket, sőt legújabban az érettségit tett női tanárjelölteket is a kézimunkatanítónői képzés és képesítés megszerzésére kényszeríti; ezzel azokat a leányokat, akik rajztanárok akarnak lenni, eltéríti erről az útról, nyilván azért, mert nem tételez fel bennük tehetséget a rajzoláshoz.

Nem folytatom itt a férfiasan erőteljes kifejezésekkel fűszerezett cikknek ismertetését, csupán még annak megemlítésére szorítkozom, hogy cikke végén a rajztanárnőjelöltek önérzetéhez és összetartásához folyamodva, őket tanáraik és az «orvintézkedés» ellen való erőteljes tiltakozásra buzdítja.

Olvasóink bizonyára észreveszik, hogy itt nem egyéneket, egyes tanárokat vádol a cikkíró, hanem egy egész tanári kart, egy főiskolát és egyúttal egy miniszteri rendelettel életbeléptetett intézményt. Hogyan lehetséges — fogja kérdezni az t. olvasó — hogy a tanügyi kormány, mely a nők egyenjogosításának útját már olyan sok üdvös intézménnyel egyengette, ilyen kézzelfoghatóan igazságtalan intézkedést szentesít?!

Aki figyelemmel kísérte az utóbbi évek hivatalos lapját és tanügyi folyóiratait vagy más úton tájékozódott a rajztanítónőjelöltek képesítésének módozatairól, csakhamar észreveszi, hogy a cikkíró tájékozottsága e téren fölötte hiányos s ennélfogva cikke bővelkedik tévedésekben.

Tény, hogy a polgári leányiskolai rajztanítónői képzés nem azonos a polgári fiúiskolák képzésével, ami abból magyarázandó, hogy a polgári leányiskolák tanítási anyaga sem azonos a fiúiskolák anyagával. Míg ugyanis a női jelölteket csupán a négyosztályú polgári leányiskolában való szabadkézi rajz tanítására kell kiképezni, addig a férfiakat a hatosztályú polgári fiúiskola szabadkézi rajzán kívül a mértani rajz tanítására is képessé kell tenni. Amennyiben a geometriai rajzi tárgyak tehát itt a képesítés tárgyai, ott pedig csak szűkebb körben tanított segédtárgyak, a női képesítés tényleg alacsonyabb fokot képvisel, vagy legalább képviselt régebben.

A tapasztalás azt mutatta, hogy a képesített rajztanítónők azelőtt nem igen jutottak állásba, aminek oka az volt, hogy a polgári leányiskolák rajzi óraszáma meg sem közelítette a tanítónő kötelezett heti óraszámát. Széltében más szakra képesített tanítónők kezében volt a rajztanítás (sok leányiskolában ez most is így van) és az okleveles rajztanítónők állás nélkül maradtak. Az iskolák ugyanis abban a dilemmában voltak, hogy vagy alkalmaztak rajztanítónőt és azt szabályellenesen más tárgyak tanításával is megbízták vagy kiosztották a rajórákat azoknak a tanítónőknek, akiknek óraszáma még nem volt teljes. Az utóbbi mód ugyan szintén szabályellenes, de egyrészt mivel ezt a szokás mintegy szentesítette, másrészt mivel a közfelfogás

a rajzolást oly ügyességnek tekintette, amelyhez némi dilettantizmus is elég és képesítés nem szükséges, harmadsorban pedig mivel kényelmesebb és olcsóbb is volt, ezen — a képesített rajzoktatókon kívül — nem ütközött meg senki.

Az okleveles polgári iskolai rajztanítónők túlnyomó része tehát állás nélkül maradt, a polgári leányiskolákban pedig kontárok tanították a rajzot.

E visszás állapotnak és okainak felismerése késztette a tanügyi kormányt arra, hogy a rajztanítónői képesítés — amely csak fél szakcsoportnak felelt meg — kiegészítéséről gondoskodjék. A többi szakkörök csoportosítását, a meglévő szakcsoportokat e célból megbolygatni nem látszott tanácsosnak, de nem is volt szükséges, mert e kiegészítésre egy másik, csak ideiglenesen szervezett és szintén csonka szakkör, a kézimunkatanítónői szakkör mutatkozott legalkalmasabbnak, még pedig nem csak a két szak csonkasága miatt, hanem főleg azért, mert egyes tanulmányok rokonsága folytán a rajztanítónőjelöltekre nézve aránylag csekély óraszaporítással vihető keresztül.

Nem a rajztanárképző-főiskola tanári kara javasolta ezt a kiegészítést, sőt ebbe nem is szivesen ment bele, mert kénytelen lévén a rajzi tárgyak óraszámát a kézimunka kedvéért csökkenteni, joggal féltette a jelöltek művészi képzésének színvonalát. Ezzel szemben azonban annyira felötlők a két szakkör egyesítésének előnyei, hogy bőven pótolják az egyik oldalon alig is érezhető csökkenést. A rajz- és kézimunkatanítónők gyakorlatiasabb irányban tanítják a rajzot és művésziesebb irányba terelik a kézimunkát, a két tárgyat könnyebben kapcsolhatják össze egymással. Üdvös annyiban, hogy a képzőművészet terén jelentős eredmény nélkül kisérletező rajztanítónők munkakedvét a női iparművészet mezejére tereli. A nagy művészi tehetségeket a heti 10 órai kézimunka sem fogja pályafutásuktól eltéríteni, különben is ezek jobban teszik, ha mindjárt művésznői pályára lépnek. Végül a két szak egyesítése megszünteti azt az anomáliát, hogy kontárok tanítják a rajzot és kézimunkát, az ok-

léveles rajztanítónő pedig állás nélkül marad, vagy más tárgyban kénytelen kontárkodni.

Látnivaló tehát, hogy nemcsak a közoktatásügy szempontjából fontos a rajztanítónői képesítés kiegészítése, hanem a feministák szempontjából is, rendes tanítónői állásba segítvén azokat a leányokat, akik e nélkül vagy állás nélkül maradnának vagy a segédtanítónői rangnál tovább nem jutnának.

Megütközik a cikkíró azon, hogy még az érettségit tett női rajztanárjelölteket is a kézimunkatanítónői képesítés megszerzésére kényszerítik. Pedig nem nehéz belátni, hogy — akár «a tanári kar ülésén csírázott ki ez a bölcs határozat», akár a tanügyi kormány tartotta szükségesnek — ez az intézkedés csak folyománya a többinek. Mert hol, milyen iskolánál kaphatnak állást a női rajztanárok? Fiú középiskolákban ugyebár ez idő szerint nem, hanem csak leányiskolákban, még pedig felsőbb leányiskolákban, leánygimnáziumokban, tanítónőképzőkben és nőipariskolákban, egészen eltekintve attól, hogy leányközépiskoláink csekély száma miatt vagy üresedés hiányában, sőt nem ritkán azért, hogy a fővárosban maradhassanak, a középiskolai rajztanárnők bizony szívesen elmennek polgári leányiskolába is.

A felsorolt leányiskolák közül csak a leánygimnáziumok azok, amelyekben ez idő szerint nincs kézimunka. Vajjon ezekben elegendő-e a rajzórák száma, hogy a női rajtanárnak a heti óraszámot biztositsa és hány önálló leánygimnáziumunk van? A felsőbb leányiskolákban és a tanítónőképzőkben ellenben a rajzórák száma, úgy mint a polgári leányiskolákban sokkal csekélyebb, semhogy a rajztanárnőt a köteles óraszámig elfoglalná. Ezért ez iskolákban csak olyan rajztanárt fognak rendes tanárként alkalmazni, aki még egy másik tárgy tanítására van képesítve, ellenkező esetben pedig valószínűen egy másik intézettől kölcsönkért férfi tanárt bíznak meg óraadással. A mellékképesítés megszerzését még azok a kiválasztott női rajztanárok sem nélkülözhetik, akik a tanítónőképzőintézeti rajztanári képesítés elnyeréséhez szükséges s az Apponyi-kollégium két évének megfelelő ötödik évet végzik.

A tanítónőképzők férfirajztanárai — szintén a rajzórák csekély száma miatt — kénytelenek voltak fiú-kézimunkára, slöjdre képesítést szerezni (sőt mivel tanítónőknek működése elemi fiúiskolákban ma már nem ritkaság, a tanítónőképző-intézeti rajztanár is talán kénytelen lesz slöjdöt tanulni és tanítani).

Hogy a nőipariskolában alkalmazott rajztanárnak ismernie kell a női kézimunkák technikáit gyakorlatilag is, azt talán nem is szükséges bizonyítani.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a középiskolai női rajztanároknak kézimunkatanítónői képesítése is olyan fegyver, amely őket rendes tanári állásokba segíti és őket női iskolákban a férfiaknál alkalmasabbakká teszi.

Íme a cikkíró támadása összeomlik, mint az olaszok támadása a doberdói fensík ellen. Aki támadni akar, jól fegyverkezzék és alaposan tájékozódjék, de mindenekelőtt tanulja meg a szövetségest az ellenségtől megkülönböztetni. A vak bátorság magában még nem elég a támadás sikeréhez.

Aki tollal támad, annak is szüksége van körültekintésre, de szüksége van tárgyilagos elfogulatlanságra is, különösen annak, aki egy nagy mozgalomnak vezető tagja akar lenni; mert különben könnyen azoknak ad fegyvert kezükbe, akik a nevezett tulajdonságok hiánya miatt a nőt nem tartják a férfivel egyenlőrangúnak.

Hollós Károly.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Felhívás. Az Orsz. Nőképző Egyesület mozgalmat indított, hogy az egyetemnek a nők előtt való megnyitásának huszadik évfordulóját úgy ünnepeljék meg a magyar nők, hogy felépítenek egy elpusztított kárpáti falut. A megindított mozgalomhoz csatlakozik az Erzsébet-Nőiskola is. A jótékony, nemes munkában legméltóbban, multjához megfelelően akkor jár el, ha ebben a kárpáti faluban felépíti az Erzsébet-Nőiskola elemi iskoláját.

Ezért azzal a kéréssel fordulunk olvasóinkhoz, barátainkhoz, jóakaróinkhoz, összes volt növendékeinkhez, hogy segítsenek felépíteni az Erzsébet-Nőiskola elemi iskoláját. Nem tisztán adományokat kérünk, hanem a segítségüket is kérjük, hogy iskoláikban, ismerőseik körében agitáljanak, gyűjtsenek. . .

A Nemzeti Nőnevelés köszönettel fogja nyugtázni a beküldött adományokat. Már eddig egybe is gyült 2500 K s folyton szaporodik. Erre a célra adta ki Berta Ilona igazgató «Isten áldd meg . . .» című verses könyvét is.

*

Az áll. Erzsébet Nőiskola 1915 november 13-án 1 korona belépődíjjal ünnepi estét rendezett a katonák karácsonyára, melynek műsora a következő volt:

1. *Vörösmarty—Egressy: Szózat.* Énekelték a gyakorló felsőbb leányiskola IV., V., VI. oszt. növendékei.
2. *Bach J. S.: Rondó.* Előadta: *Bermann Johanna,* a felsőbb leányiskola IV. oszt. növendéke.
3. *Gyertyánffy István: Theano.* Ismertette: *Berta Ilona,* igazgató.
4. *Erkel F.: Ima a hazáért.* Bánk bánból.
   Lavotta—Csokonai: A reményhez.
   Népdal: Mi füstölög . . .
   Karének. Énekelték a gyakorló felsőbb leányiskola IV., V., VI. oszt. növendékei.
5. *Költemények:*
   a) *Gyulai Pál: Éji látogatás:* Szavalta: *Helle Katalin,* a felsőbb leányiskola V. oszt. növendéke.
   b) *Lampérth Géza: Trén.* Szavalta: *báró Horváth Mária,* a felsőbb leányiskola II. oszt. növendéke.

c) *Tóth Kálmán: A lengyel anya.* Szavalta: *Medgyesi Mária,* a polg. isk. tanítónőképző I. éves növendéke.

6. *Mendelssohn: Rondo capriccioso.* Előadta: *Szüts Mariska,* a felsőbb leányiskola VI. oszt. növendéke.
7. *Kölcsey—Erkel: Hymnus.* Énekelték a gyakorló felsőbb leányiskola IV., V., VI. oszt. növendékei.

A műsor legértékesebb pontját *Gyertyánffy István: Theano* című könyvének ismertetését folyóiratunk novemberi számában közöltük, itt csak annyit mondjunk el, hogy az ismertetés nagy és mély hatást tett az összes jelenvoltakra. Lélekben mindenki meghódolt, hálával gondolt a könyv szerzőjére, aki a női erényeknek, a magyar női erényeknek, ilyen maradandó szép emléket állított.

A másik kedves érdekessége az volt az estének, hogy régi jó barátok, akiket *Theano* és *Gyertyánffy István* egyaránt körünkbe vonzottak, találkoztak egymással és valami nagyon meleg, bensőséges ünnepi jelleget adtak neki. Eljöttek: *Giesswein Sándor,* országy. képviselő, pápai prelátus, *Szász Károly,* a képviselőház alelnöke, özv. *Csiky Kálmánné,* özv. *Hampelné Pulszky Polyxéna, Csathó Ferencné, Peregriny János, Révy Ferenc* kir. főigazgató, *dr. Szüts István* min. oszt. tan., *Hegedüs Károly* udvari tanácsos, *Szuppán Vilmos* a keresk. akadémia igazgatója stb. És ott voltak a mi régi növendékeink, leányaink közül sokan, akik Budapesten laknak, szüleikkel, testvéreikkel és újra egy családot alkottunk, ki nem fogyván az örömből, hogy látjuk egymást és együtt tehetünk jót a katonáknak. Ezek az összejövetelek mindig erősebben bizonyítják, mennyire szükséges az, hogy az *Erzsébet Nőiskola* alkalmat adjon a régi növendékeknek, hogy az intézet falain belül találkozhassanak és együtt részesüljenek szellemi, lelki üdülésben.

Akinek most ezt köszönhettük: a *Theano* szerzőjét sajnos, nélkülöznünk kellett, nagy szerénysége visszatartotta őt, félt az ünnepeltetéstől. De hogy mégis jól esett neki a megemlékezés, mutatja, hogy az intézet igazgatójához küldött levelében többek között ezt mondja:

«Csak most Nagyságod kedves levelének a vétele után látom, hogy érdemes volt mégis megírnom ezt a *Theanót,* s hogy ezzel — bár a megírására elsősorban csak a kegyelet ösztönzött — sikerült talán némi szolgálatot tehetnem a hazai nőnevelés ügyének is. Ezt a jóleső tudatot ébresztette fel bennem a Nagyságod kedves levele, ezért külön is ki kell fejeznem legmelegebb köszönetemet.»

Mutatja velünk való megelégedését az is, hogy helyette eljött hozzánk a jó barát, *Farcádi Sándor Domonkos,* akivel együtt ásta ki *Gyertyánffy István* a «leveles ládájából» és keltette új életre a *Theanot.* Olyan jól esett a könnyet látni *Sándor Domonkos* szemében és érezni kezének szorítását, mindnyájunknak szólt!

Kegyelettel ünnepelte az intézet ez évben Erzsébet napját. Az ünnepély műsora a következő volt:

1. *Erkel F.: Ima a hazáért.* Bánk bánból. Énekelte a polgári iskola tanítónőképző énekkara.
2. *Ünnepi beszéd.* Tartotta *Tordai Grail Erzsébet* tanár.

3. *Liszt: V. Rapszódia.* Előadták: *Halmay Mária* és *Papp Juliska*, a polgári iskolai tanítónőképző II. éves növendékei.

4. *Költemények.* Elmondotta: *Berta Ilona* igazgató.

5. *Mendelssohn: Laudate pueri.* Énekelte a polgári iskolai tanítónőképző énekkara.

6. *Tordai Grail Erzsébet: Tisztelet a hősöknek.* Előadták a polgári iskolai tanítónőképző és a gyakorló felsőbb leányiskola növendékei.

7. *Chopin: Variations Brillantes.* Előadta: *Balsay Klára*, a polgári iskolai tanítónőképző II. éves növendéke.

8. *Kölcsey—Erkel: Hymnus.* Énekelte a polgári iskolai tanítónőképző énekkara.

Az ünnepély emelkedett hangulatban folyt le. Nagy hatással volt a hallgatóságra Tordai Grail Erzsébet tartalmas ünnepi beszéde, melyet lapunk más helyén egész terjedelmében közlünk. Berta Ilona igazgató nagy művészettel adta elő Vörösmarty egy költeményét s kettőt a most megjelent verskötetéből.

Kedvesen adták elő a nagy és kis növendékek Tordai Grail Erzsébet alkalmi darabját: «Tisztelet a hősöknek», mely minden fegyvernem s minden katona munkáját, dicsőségét jellemzően emeli ki.

*

A Mária Dorothea-Egyesület budapesti tanítónői szakosztálya november 27-én Sebestyénné Stetina Ilona elnöklete alatt ülést tartott, melynek első felét két régi egyesületi tag emlékezetének szentelték. Lutzné Péhm Máriáról Grosz Leopoldina, Oszwaldné Pasteiner Irmáról Dörfler Janka tartott emlékbeszédet. Mindkét beszédet teljes egészében közöljük. Az ülés második felének tárgyai voltak: Kovácsyné Szemere Ilona előadása a «háború utáni nőnevelésről» s Sebestyénné Stetina Ilona történeti tanulmánya a nők egyetemre való bocsátásáról. E két előadást is folyóiratunk mai számában közöljük. Az elnök záró-szavai után a látogatott, mozgalmas ülés véget ért.

*

Lutzné Péhm Mária emlékére. Engedjék meg tisztelt tagtársak, hogy otthonunk, a Tanítónők Otthonának legrégibb, legidősebb és fájdalom! ma már csak volt tagjáról megemlékezzem rövid visszapillantásban.

Illetékesnek e feladatra ugyan alig tarthatom magam, mert elhúnyt tagtársunkat, Lutzné Péhm Máriát, otthonunknak köztiszteletben, közszeretetben álló Lutz nénijét csak rövid idő óta és nem elég közelről volt szerencsém ismerni.

Életrajzi adatait nagyobbrészt Vályné Fábián Mariska és Lieszkovszky Irma szivességének köszönöm; előbbi nevelt leánya, utóbbi 22 év óta hűséges társa volt Lutznének.

E néhány életrajzi adatból, mely mindmegannyi mértföldkő egy 94 éves életnek útirányát jelöli 1821—1915-ig, bármilyen szűk mederben is lefolyt legyen ez az élet, e néhány rövid adatból kedves kultúrkép domborodik ki lelki szemünk előtt és késztet arra, hogy jóleső meghatottsággal meghajoljunk az elhúnyt matróna emléke előtt, mondván: Ime, egy magyar Theano, egy nő, ki betöltötte életét hasznosan,

értékesen és szépen; ki férfias energiával szántott-vetett és bőven aratott az élet szántóföldjén; kinek munkás napja oly hosszú volt, mint sok halandónak egész életideje; ki minden női erénnyel ékes, munkájának gyümölcseit kiapadhatatlan jószívűséggel megosztá a szűkölködőkkel; ki igaz nőiességgel bearanyozta a maga és mások életét.

Lutzné Péhm Mária 1821 április 15-én született Iharosberényben, Somogy megyében, mint jómódú gazdatiszti család elsőszülött gyermeke; utána még öt testvérke jött. Édesatyja Lutz György, előbb gazdatiszt, majd postamester, első tanítómestere is volt leányának. Kiváló egyéniség lehetett, mert nevelése, tanítása mély nyomot hagyott gyermeke lelkében, ki mindvégig rajongó szeretettel emlékezett meg édesatyja bölcseségéről; energiáját is tőle örökölte.

Gyermek-, majd fiatal leányéveit Apatinban és Pécsett töltötte gondtalan jómódban. Életének ez volt tavasza. Nem sokáig tartott, 20 éves korában már megkezdődött számára a kemény munka, a küzdés ideje. Atyja váratlanul elhalt, a jómódot felváltották az anyagi gondok, a kenyérkereső ő lett. Alapos jó nevelése és hajlama a tanítónői pályára vonzották őt. Eleintén magántanítással foglalkozott előkelő családokban, így Bideskuthyék házánál is, hol családtag gyanánt tisztelték, szerették őt. Mindig tovább tanulva, képezve magát 1852-ben letette a tanítónőképesítő vizsgálatot Pécsett. Érdekes okmány számol be e vizsgálat eredményéről; német nyelven van kiállítva, aláírta dr. Haas Mihály prépost és igazgató; osztályzata mindvégig «erste Klasse mit Vorzug», ami manap kitünőnek felelne meg. Mit jelent ez eredmény oly magántanulónál, ki a szó szoros értelmében az volt, mert a maga erejéből, segítség és útmutatás nélkül készült, az legjobban tudják közülünk méltányolni azok, kik hasonló körülményekkel küzdve tettek vizsgálatokat.

A nagybecsű okmánnyal felszerelve, felfegyverkezve most már komolyabb feladatok megoldására vállalkozott a vérbeli fiatal tanítónő. A következő két esztendőben Bukarestben találjuk őt hugával együtt az ottani osztrák-magyar, azaz betü szerint: a császári királyi osztrák védelem alatt álló bukaresti leányiskolánál, mint előmunkásait az eljövendő apácáknak. Két érdekes okmány számol be bukaresti működésökről. Az egyik működési bizonyítvány, melyben von Laurin cs. k. miniszteri tanácsos és bukaresti főkonzul bizonyítja, miszerint Pehm Mária és Teréz kisasszonyok a fentnevezett iskolánál két éven át a német és magyar nyelvet, az írást, olvasást, számolást, a női kézimunkát és a róm. kath. vallástant tanították a legjobb eredménnyel, miről a nyilvános vizsgálatok a miniszteri tanácsos és a magas egyházi hatóság jelenlétében alapos bizonyságot tettek. Az érdekes okmány így végződik: «Darum hat die katholische Gemeinde die Entlassung dieser zwei sittsamen und fleissigen Geschwister lebhaft und aufrichtig bedauert.»

A másik bukaresti okmánykivonat Wilhelm püspök leveléből, melyben tudomására hozza Péhm Máriának, hogy a hercegprimás (Scitovszky) legteljesebb megelégedésének ad kifejezést a bukaresti iskola felvirágzása fölött, egyben megnyugtatja Péhm Máriát jövőjét illetőleg; gondoskodni fog róla. Szavát beváltotta.

A következő esztendőben 1855-ben Bécsben találjuk a törekvő

agilis tanítónőt, hogy ott a pedagógiában és a finomabb női kézimunkában tovább képezze magát; e célból huzamos ideig szorgalmasan hoszpitált a bécsi leányiskolákban nevezetesen «an den Mädchenhauptschulen der k. k. Residenz- und Reichshauptstadt in Wien und am Institut des zweijährigen pädagogischen Lehrkursus für Präparandinnen bei St. Ursula.»

Gazdag új ösmeretekkel megrakodtan tért vissza és most, a hercegprimás jóvoltából, három város iskolái közül választhatott működési teret. Választása Csongrádra esett; ott folyt le működésének javarésze; a hangoztató módszernek ő volt ott az úttörője, három nemzedéket tanított, kicsinyeket és nagyokat. Működési bizonyítványa szerint «mint főtanítónő nemcsak kitünő szakismerettel, szorgalommal, szeretetteljes bánásmóddal s ügyességgel működött, hanem egyszersmind kiváló s lelkiismeretes gondot fordított a szív legnemesebb képzésére, vagyis a keresztény katholikus valláserkölcsi nevelésre, mely buzgósága akkor fénylett leginkább, midőn az iskolák elközösíttetvén, oly sok tanítónak első dolga volt egyházellenes állást foglalni, ő pedig ugyanekkor egyházához való hűségét, ragaszkodását az iskolában, úgy mint azonkívül fokozott mértékben nyilvánította.»

Nemcsak kiváló tanítónő, jeles gazdász is volt Péhm Mária, most már Lutzné Péhm Mária, mert időközben férjhez ment Lutz József gazdatiszthez. Elvégezvén iskolai teendőit, szekérre ült, bérbevett földjeire hajtatott, dohányt termelt, vagyont szerzett. Este meg irodalmi lapokat olvasgatott, divatlapot is. Külső csinra mindvégig sokat adott Lutz néni; ruháit maga varrta, utolsó útjára is ő maga varrta meg és készen tartotta öltözetét.

A jó pap, jó tanító holtig tanul; így tett Lutz néni is. Ismételten felkereste Bécset, beutazta Németországot, Itáliát, Franciaországot és a Svájcot, néhány útjára elvitte nevelt leányát is.

Bokros teendői mellett felnevelte elárvult testvéreit, öten voltak, kiknek kenyeret adott kezökbe; s midőn idővel azok elhaltak, felnevelte gyermekeiket is, férjének rokonait is úgy segítette, mint saját családját. Hogy e példátlan rokoni szeretetnek gazdag magvetése terméketlen talajra nem hullott, bizonyítja a sok közül íme egy levél, melyből csak néhány mondatot idézek bizonyítékául annak, mint szerették Lutz nénit hálás rokonai: Imádattal szeretve tisztelt kedves jó Mari néném, áldott jóságos kezeit tisztelő hálával csókolva, kérem a jó Istent, őrködjön jóságos élete felett. Szivemből köszönöm, hogy gyermekkoromban segélyezett, szegény atyám gondjain segített.»

Áldásos tevékenységét 52 hosszú esztendőn át folytatta Lutz néni. 72 éves korában pihenőre tért Otthonunkba, 1892-ben 8000 koronás alapítványt tett saját nevére; ez a 8000 korona akkor, 22 év előtt, kétszeresét érte meg mai értékének. Tavaly újabb 2000 koronával egészítette ki alapítványát ama határozottan kifejezett kívánságával, hogy rajta hadikölcsönt vásároljon az Egyesület. Egyszersmind biztosította alapítványát nevelt leánya számára, ki fiatal még és munkaképes, most Szabadkán tanít; ha idővel majd belefárad a munkába és pihenőre tér, Otthonunkban készen várja őt a hely, melyet anyai szeretettel és előrelátással készített el számára Lutz néni.

Otthonunknak 22 évig volt lakója. Megszokott tevékeny életmód-

ját mindvégig itt is folytatta, természetesen mindinkább szűkebbre szabott keretben ; háziasszonyoskodott, tapasztalatainak gazdag tárházából bölcs tanácsokat osztogatott és sok ügyes dologra megtanította a fiatalabb nemzedéket, mely hűséges gárdája gyanánt tisztelő szeretettel vette körül Lutz nénit. Házunk minden jótékony mozgalmában részt vett, az utolsó hetekben foltozgatott még katonáinknak. Lázas érdeklődéssel kísérte a világháború esélyeit és fiaink hős küzdelmét.

Otthonunk büszkesége volt, el is dicsekedtünk vele minden alkalommal: «Lám, milyen jó itt lenni az Otthonban! Itt az ember eléri a hetvenedik, a nyolcvanadik, a kilencvenedik életévet, megöregedik, de meg nem vénül; példa, bizonyíték rá Lutz néni!» Tényleg, csodás életenergiával küzdött Lutz néni a hanyatlás ellen. És az évek romboló támadásai mintha letörtek volna életakarata, életbátorsága előtt. Egyenes szép tartását, beszédes pillantását, érzékeinek épségét, lelke frisseségét megőrizte késő koráig, mondhatni halála órájáig. Ágyban fekvő beteg csak néhány napig volt. Energiájának egy utolsó fellobbanásával próbált még megküzdeni a hatalmas, a legyőzhetetlen ellenséggel, de érezvén, hogy hiábavaló, mint keresztény megnyugvással megadta magát; a végén egy véghetetlen fájdalmas utolsó pillantással vett búcsút szeretett nevelt leányától és Isten szép világától, melynek szorgalmas munkása, derűs szemlélője és bölcs élvezője volt 94 évig.

Otthonunkban üres most Lutz néni helye, de emléke él. Kegyelettel továbbra is meg akarjuk őrizni azt: imént bemutatott eredeti okmányait — mindmegannyi dicséret és kitüntetés számára — a reávonatkozó egyéb adatokkal együtt össze akarjuk gyűjteni; vannak adataink: 90 éves születésnapját meleg szeretettel megülte az Otthon, akkor kedves verset írt hozzá Lieszkovszky Irma, a lapok hozták arcképét, életrajzát, mindezt gyűjtsük össze kegyelettel és helyezzük el Egyesületünk irattárába, emlékére felejthetetlen Lutz néninek, épülésre, példaadásra az utánunk jövőknek. És most azzal zárom szavaim, a jó Isten adjon sok olyan kiváló értékes, a maga egyszerűségében nagy nőt a magyar társadalomnak, a magyar iskolának és Otthonunknak! *Gross Leopoldina.*

*

Oszwaldné Pasteiner Irma emlékezete. Egynéhányan a jelenlévők közül egyenesen a temetőből jöttünk erre az ülésre. A M. D. E.-nek egy régi, kedves barátját, régi választmányi tagját, az áll. Nőipariskola nyugalmazott tanítónőjét kísértük örök nyugalomra.

Meg kell emlékeznünk róla a szakosztály ülésén azért is, mert kevesen szeretik az Egyesületet úgy, mint ahogyan ő szerette és azért is, mert példaképe volt a lelkiismeretes, pontos, kötelességtudó, a gyermekeket, tanítványokat szerető tanítónőnek.

Pályáját 31 évvel ezelőtt kezdte. Fiatalon, öt gyermekkel maradt özvegyen. Akkor kezdett tanulni, letette a ma már megszünt ipartanítónői képesítő-vizsgálatot s az Orsz. Nőiparegylet Nőipariskolájánál, mely később az áll. Nőipariskola lett, kapott tanítónői állást.

Mit mondjak 30 éves működéséről? Dolgozott sokat, lelkiismeretesen, becsülettel. S noha tanítónői idején is sok, súlyos csapás érte családja körében, azt az iskolában sohasem éreztette senkivel.

Soha nem panaszkodott, nem zúgolódott, mindig és mindennel meg volt elégedve. Neki nem is volt soha rossz növendéke. Ha volt olyan növendék, akire egyik vagy másik osztályban sok volt a panasz, akkor azt mondtuk tréfásan, betesszük a javító-intézetbe. Ez Irma néni osztályát jelentette. Az ő végtelen finom, tapintatos modorával, sokszor ért el sikert ott, ahol más erélyesebb eszközökkel sem ment semmire.

Növendékei kartársai mindig a legmélyebb tisztelettel és a legnagyobb szeretettel vették körül. Ez nem frázis. Ezt bizvást állíthatom, mert tanítványa is, kartársa is voltam s az együttlétnek sok vidám és sok szomorú órájában volt alkalmam tapasztalni finom lelkének megnyilvánulását.

Ha itt-ott félreértés, vagy nézeteltérés merült fel — növendékek közt, tanári testületben — ő igazított el mindent szépen. Általában, az ő csendes, kedves modora végtelenül jó hatással volt mindenkire, aki vele érintkezett. Mindig szerény volt, a feltűnést soha sem kereste.

Erős magyar érzésű, jó honleány volt. Mikor ez a rettenetes háború ránk szakadt, az első volt azok között, akik bejöttek az iskolába, hogy a katonáknak szabjanak, varrjanak, ő volt az első, aki megnyitotta erszényét, példát adva társaiknak, hogy segítségére siessenek a hadbavonultak családjainak.

Mikor a mult télen szolgálatának 30-ik évét betöltötte, családi körülményei miatt nyugdíjazását kérte. Ez a lépés nagyon nehezére esett, mert noha jóval túl volt már a 60 esztendőn, a munkát jól bírta és iskolai kötelességeit soha sem mulasztotta el; szívvel-lélekkel az iskoláé volt.

Intézetünk igazán fájó szívvel vett búcsút tőle egyik ünnepi tanári ülésén, melyre a tanári testületen kívül a növendékek is hivatalosak voltak. Tanítványok, kartársak s az igazgató meleg szavakkal köszönték meg neki azt a jóságos szeretetet, mellyel mindnyájukat boldogítóan elárasztotta s azt a nemes példát, mellyel tanítói munkásságában előttük fényeskedett. Csak egy pár szál virággal búcsúztunk tőle, a díszesebb csokorra, babérkoszorúra begyült összeget a katona-árváknak adtuk. A tanári testület azzal állított neki az intézetben örök emléket, hogy a «Növendékasztal» intézményére 2000 koronát hadikölcsönbe fektetett s azt «Irma néniről» Oszwald Sándorné Pasteiner Irma nevéről nevezte el s az ő nevében nyújtja jövőben az ingyenes déli étkezés kedvezményét egy arra érdemes, szegénysorsú növendéknek.

Nemcsak az intézetnek fájt elveszteni a jó «Irma nénit», Oszwaldné is megsínylette a válást. Az, hogy itt kellett hagynia szeretett iskoláját, megszokott munkakörét, azokat, akikkel úgyszólván egy élet munkáját osztotta meg, siettette elköltözését. Alig öt hónapig élvezte igazán jól megérdemelt nyugalmát, aztán hirtelen, fájdalom nélkül csendesen elköltözött övéi közül az örök béke honába.

1848-ban a magyar szabadságharc évében született s 1915-ben halt meg, amikor ismét szabadságunkért vívunk, méreteiben azt messze túlszárnyaló véres, nagy harcot.

Mi ma már csak szeretetteljes, hálás megemlékezéssel adózhatunk neki. Ezt azonban szívünk egész melegével tesszük s emlékét, mely nekünk szent, drága és példaadó, kegyelettel őrizzük. *Dörfler Janka.*

*

Olvasoinkhoz. A Nemzeti Nőnevelés XXXVI. évfolyamának utolsó füzetét indítom útnak. Úgy érzem, hogy ehhez a füzethez hozzá kell fűzni néhány szót. Vissza kell tekinteni az elmult évre, az eddigi füzetekre, vajjon az első számban hirdetett programm kezd-e teljesedni? Én úgy érzem, hogy kevés teljesedett még. Meg volt ugyan a jóakarat, az igyekezet, azonban talán az erőből, a tehetségből kellett volna több. Nem fog hiányozni a kitartás, hogy ha lassan is, de teljesítsük programmunkat.

Kedves kötelességemnek tartom, hogy meleg köszönetemet fejezzem ki kedves olvasóinknak, hogy támogatták folyóiratunkat — munkatársainknak, hogy értékes dolgozataikkal, értekezéseikkel tartalmassá, élvezetessé tették folyóiratunkat — jóakaróinknak, hogy terjesztették lapunknak. Őszinte köszönetemhez azt a kérésemet kapcsolom, hogy tartsanak meg jövőben is barátságukban, jóakaró támogatásukban. Mert erre nagy szükségünk van. Az általános drágulás folyóiratunk előállítását is megdrágította. Mi a drágítást nem akarjuk olvasóinkra átutalni, nem emeljük az előfizetési díjat, csak arra kérjük olvasóinkat, terjesszék folyóiratunkat, gyüjtsenek új előfizetőket. Azt szeretném elérni, hogy olvasóink szívéhez is annyira hozzánőne folyóiratunk, mint a mi szívünkhöz, hogy ők is velünk vállvetve dolgoznának folyóiratunk fennmaradása, virágzása, terjesztése érdekében, hogy ők is arra törekednének, hogy ne legyen olyan magyar leányiskola, ne akadjon olyan magyar tanítónő, aki nem híve, előfizetője a Nemzeti Nőnevelésnek.

Mire e szám olvasóink kezébe kerül, már közel leszünk a legszebb ünnephez, a karácsonyhoz. Lehetne-e karácsonyi, újévi ajándékul mást kivánni, mint amiért imádkozik az egész világ millió és millió embere: a dicsőséges békét. Az egész emberiség kivánságai még sohasem összpontosultak annyira egyetlenegy pontban, mint jelenleg s a jó Isten az egyébként annyira széthúzó emberiség általános óhaját teljesítené a dicsőséges, az örök béke megteremtésével. Ha megjönne, talán a forró hálaadó fohászoktól még a tél jege is tavasszá változnék. . . .

Dr. Vásony Lajos.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Die höheren Mädchenschulen. *14. és 15. füzet.* A németet mindig jellemezte a rendszeretet és a csendesség. Lehetőleg egyszerűen újított, minden nagyobb felfordulás nélkül. Most a háború borzalmai mintha még inkább megerősítették volna ezeket a tulajdonságokat különösen a pedagógusokban. Olyan komolyan és olyan megfontoltan szólnak, de annyi szelidséggel, hogy nem fér a haragnak a legkisebb árnyéka még az ellenmondáshoz sem.

Le Mang a felsőbb leányiskola átalakításáról beszél, de világért sem szeretné odavetni ezt a témát mindennapi civódásnak, elkeseredett régi növendékek elfogult ítéletének. Örömmel látja szakemberek kezében, ott, ahol ez a legfontosabb feladat; ahol azt tartják szem előtt, hogy tőlük függ az intelligencia zömének a jövője. Ezeket a szakembereket kérve-kéri, hogy ne csak a szó szoros értelmében vett nőiskolában gondoljanak a női hivatás sok különböző ágára, hanem ne felejtkezzenek meg erről az alsó osztályokban sem. Úgy nőjjön fel a lányokkal a nőies jóérzék! Mindenütt, és külön is foglalkozzanak háztartással, női kézimunkával stb.! Panaszkodik, hogy mind ehhez az életboldogító, fontos tudományhoz ma jobban ért a katona, jobban a nép egyszerű gyermeke, mint a vezetőszerepre hivatott művelt háziasszony. Panaszkodik, hogy a gyenge, vérszegény fiatal leányok iskolai világában nincs életfrissítő változatosság. Panaszkodik, hogy az elmélet nem megy át a gyakorlatba, mert aki legszebben zeng Németország nagyságáról, az költ legtöbbet francia divatra.

Dr. *Güldner* összefogja *valamennyi iskolatípust*, amint szövi a terveket arra az időre, *mikor nem lesz többé háború*. Először pénzért emeli fel a szavát; hangsúlyozza, hogy pénzből a kevés mennyivel többet ér a kultúrában, mint a politikai életben: «vigyázzunk, nehogy lemaradjunk». Azután figyelmeztet, hogy lehetőleg egyszerűen és gyorsan közelítsük meg a végső célokat. Ellensége a megrövidített, megsokasított óráknak, mert ezt nagy komplikációnak tartja. Ellensége a beláthatatlan nagyságú intézeteknek, mert ez sok zavarra vezet. Minden tekintélyesebb intézetbe szervezett titkári állást kíván, hogy az adminisztráció rendesebb legyen és az igazgató lelke felszabaduljon igazi, gondos vezetésre.

Ami magát a tanítást illeti, nem lát semmi veszedelmet abban, ha többet engedünk a hasznossági szempontnak. Szerinte minden témán gyakorolhatjuk a szellemi erőket, olyanon is, aminek az életben közvetlenül hasznát vesszük, csak engedjünk időt az elmélye-

désre. Azután sorraveszi az egyes tárgyakat és itt is, ott is buzdít, hogy selejtezzünk; teszi ezt különösen olyan téren, ahol a szokás rabjai vagyunk és ahol a szemünk nehezen tudja megkülönböztetni azt, ami mellékes. Van arra is eset, hogy ajánl új anyagot, például vallástanban a keleti vallások bevonását és a kibővített anyanyelvi tanításban a világosabb, a fokozatosabb irodalmi összefoglalást. Az idegen nyelvek tanításánál utal rá, hogy bármilyen módszert valljunk is, a mai külföldi összeköttetéseink szükségszerűen háttérbe szorítják a beszélgetési gyakorlatokat.

Az *anyanyelvi tanításról* külön Oberlehrer *Kieszner* elmélkedik. Elgondolja, hogy irodalmi anyag, esztétikai ítélőképesség, meg más mind ehhez hasonló, mind milyen kicsinnyé zsugorodik össze a háború tanulságai mellett! Mennyire fontos elsősorban az, hogy a növendékek egyéniségekké, hazájukat szerető karakterekké váljanak. Hogy képesek legyenek hűségre, odaadásra, áldozatra, hogy minderre lobogó lelkesedés hajtsa őket belülről, szívük mélyéből. A nyelvtan is az idegen szók, az idegen felfogás leküzdésére szolgálhat és a bevezető filozófia szintén a nemzeti szellem emelkedettségét mozdíthatja elő.

A felsőbb leányiskola megreformálására alakult szűkebbkörű bizottság elhatározta, hogy szakítanak minden játékos módszerrel, minden hiábavaló mulatsággal; távoltartják az üres fecsegést meg a kapkodó ítéletet. Komoly, fegyelmezett nőkre van szüksége a hazának!

A sok könyvismertetés között talán legtöbb figyelemre számíthat: Baeyer und Winter: Kinderturnen. «Vezeti a gyermek egészségének meg életerejének a fejlődését egészen az iskolaköteles korig.»

*

Tizenhatodik szám. Megint *a felsőbb leányiskola.* Dr. *Traugott* felel azokra az ellenvetésekre, amiket egy régebbi cikkére tettek. Állja, hogy 8—9 éves gyerekeknek épen elég heti 28 óra; a több már sok volna. Azután épenséggel nem tartja bajnak, ha csökken a vallástani órák száma; először is itt nem az anyag mennyisége, hanem az ismeretek minősége lehel lelket a tanításba, másodszor minden tárgyban ápolni kell az Isten tiszteletét és ez pótolja az esetleges szakszerű mulasztásokat. Az anyanyelvi tanításban azonban okvetlenül szükségesnek érzi az órák szaporítását főleg az alsó osztályokban: a növendékek nagyon sokféle előképzettséggel lépnek fel és a nagy különbségeket ki kell egyenlíteni; emellett ügyelni kell arra, hogy az itt kezdődő idegen nyelv, annak az idegen kiejtése ne rontsa az anyanyelvi nyelvérzéket. Végül pedig halhatatlan íróink megértése és olyan biztos ítélőképesség kifejlesztése, mely megkülönbözteti a kiválót a selejtestől, mely a maga kis körében segíti előmozdítani az arra érdemes szellemi fejlődést! És hozzá, még ez sem elég. Még szükség van időre ahhoz is, hogy gyakorolják a jó előadást szóban és írásban. A szóbelinél kevés a korrigálás — itt a zavartalan gondolatmenet elsajátítása a fő. Az írásbelinél tanácsos pontos javításokat eszközölni — ennél a figyelem, a szabatosság a döntő. Általában pedig elvárja az intenziv, a heti 7 órás német tanítástól, hogy nagyon fogja gazdagítani a női lelket.

Milyen jó a német alaposság világa mellett végigkísérni ezt a

sokféle, ezt a magasztos célt! Érezni, hogy a magyar «sovinizmus» talán nem is sovinizmus, amikor hasonló kívánságai támadnak. És a német nemcsak a német nyelvnek, hanem a történelemnek is nagyon erős nemzeti tartalmat szán; teszem azt a mondákat a maga idején egészen hazai anyagon tervezi, hogy ne hassanak zavarólag idegen fogalmak, idegen körülmények. Az ilyen irodalommal és az ilyen történelemmel megalapozott intézményt nevezi Traugott nemzeti felsőbb leányiskolának.

Az *irodalmi rovatban* nagyon nyomósan ajánl Else *Schmidt* két francia könyvet. 1. Roloff: «Lectures pour les débutants», emellett felhozza, hogy a szókincset gyarapítja, a nyelvtani érzéket fejleszti és hogy szépíti a stílust. 2. Bornecque-Röttger jellemzi a nagy francia prózaírókat, szép szemelvényeket nyujt belőlük és mindezt egy kötetben, ami még nem is nagyon vaskos.

*

A *17. füzet* szép költeményben írja le azt a nagy *Istenítéletet*, mely most a népeket keresztül-kasul megmozgatja. Jövendöl, de — sajnos — Magyarországról megfeledkezik. Rólunk nem jövendöl semmit.

Otto *Tacke* azt a kérdést táplálja, mely bizonyosan közelről érdekel minden pedagógust: «Hogy *hogyan kezeljük a magánolvasmányt az Oberlyceum-ban és a Studienanstalt-ban?*» Ott, ahol oly sok a dolguk és mégis olyan nagyon fontos, hogy maradjon idő az egyéni működésre is! Az író véleménye az, hogy a hivatalos utasítások ajánlata annyi tárgyra és mindenben olyan tág körre terjed ki, hogy ennek megfelelni lehetetlen. Ő kapkodás nélkül akar eljárni, kitartó nyugalom után áhitozik és nem szeretné teljesen nélkülözni a szisztématikus megfontolást. Az az ideálja, hogy az iskolai olvasmányok vezetőszerepet vigyenek és egy-egy kis központot alkossanak. Rajta van továbbá, hogy minden egyesnek a munkája lehetőleg haszonnal járjon az egész osztályra. Így gondolja csak kivihetőnek, hogy a növendékek ne adathalmazt tanuljanak, hanem megismerjék az irodalmat; hogy ne zürzavarba essenek, hanem felismerjék a szépségeket. Elismeri, hogy alkalmaz egy kis kényszert, de arra a végeredményre jut, hogy ez a kényszer jó helyre tereli az energiákat, óv a hiábavaló elfáradástól és tulajdonképen a kedély frisseségét emeli.

Az egyesületi híreket már ismerjük nagyjából a Frauenbildung nyomán.

Az *irások* felsorolása közben méltán megállíthat bennünket Prof. *Borchardt* ismertetéseiben: a Deutsche Lebensfragen. «A nőktől oly távol áll maga az igazi háború! Hogyan értessük meg velük? Hogyan tehetjük a lelküket igazán fogékonnyá a tanulságaira? Hogyan vihetjük bele ezeket a tanulságokat minden tárgyba természetes erővel?» Erről szól ez a könyv, melyet Max Sieburg és Josef Kuckhoff állított össze.

*

A *18. füzetet* javarészben az a hosszú értekezés tölti be, melyet *Jantzen* tanácsos mond el *az érettségi- és a képesítő-vizsgálatokról.* Újra meg újra utal rá, hogy milyen fontos itt a döntés, hogy hány embernek és hány családnak a boldogsága függ tőle, hogy mennyi közintézménynek a felvirágzását mozdíthatja elő. Ő sok tapasztalatot szerzett ebben a tekintetben magából az életből és szeretné, ha tapasztalatai közvetve nyomot hagynának másoknak a felfogásában is. Mindenekelőtt azt kéri, hogy az előkészítő konferencián állapítsanak meg az egész vizsgáló-bizottság véleménye alapján szabatos, de sokoldalú jellemrajzot és leírást minden egyes növendékről; ne utalják a járatlanabb tagokat, főleg pedig a többé-kevésbbé idegen elnököt csak a tanulási eredményre se a végszónál, se a kérdések feltevésénél.

Majd int, hogy a szövevényes feladatokat hagyják el. Például idegen nyelveknél beszéljenek el valamit és azt egyszerűen mondassák el írásban. És így legalább elmarad az úgynevezett «puskázás» is. Meg lekötik a figyelmet anélkül, hogy túlságosan korlátok közé szorítanák.

A pihenésre vonatkozólag helyesli, ha egy vasárnap esik közbe, de több szünetet elítél, mert óvakodik a szétforgácsolástól.

Sokat ad a megfontoltságra és ezért letisztázott dolgozatokat óhajt. Természetesen a szakbírálatot könnyen áttekinthetőnek és jól megindokoltnak kívánja; tanácsolja, hogy az igazgató is, a bizottsági tagok is, olvassanak el minden dolgozatot. Az elnöktől teljes tárgyilagosságot vár az elfogultabb, érdekelt tanárral szemben.

Kitüntetést ritkán alkalmaz, pedagógiai előkészülésre bőséges időt hagy, az évvégi magolásokat szorgalmasan irtja.

Jó néven venné, ha minél többen szólnának hozzá ahhoz a problémához, hogy hogyan számolhat be a tanuló a vizsgálaton önálló munkásságról, vagyis egyáltalában, hogy milyen önálló munkásság engedhető meg és az hogyan vezethető. Ez nagyban fokozná az értelmességet, a tudományosságot. Erős súlyt vet az egyéni vélemény megnyilatkozására, főleg a tanítónőjelölteknél, de ezt már inkább a praktikus pedagógiai gyakorlatban teszi és így tovább.

A különböző szemlékből csak egy-két szó. Ez elég, hogy mennyire dolgozik máris napjaink hatalmas *korszelleme.* A Vöröskereszt javára iskolásgyerekek böngésztek a hivatásos böngészők után; 29 iskolából 960 márkát küldtek be egy-egy kis séta után. Göhrs és Lücke háborús számtani példatárt állítottak össze; kész csoda, hogy mi minden kerül egészen új megvilágításba! A «Neue Frauenkleidung und Frauenkultur» című folyóirat részben állami és városi kérdéssé teszi az új divatot, mely annyira összefügg az egészséggel meg egyáltalában a polgárok jólétével.

Dr. Schmidt Mária.

IRODALOM.

«Isten áldd meg...»

A háborús könyvek mind sűrűbbé váló sorozatában tűnik szemünkbe *Berta Ilona* kis verses könyve, mely fenséges nemzeti hymnusunk első szavait viseli címül.

«Mindnyájunknak oda kell adni mindent, ami értékünk van, örömmel, lelkesen, áldozatra készen» — mondja a szerző, művecskéje előszavában, s hozzáfűzi, hogy ő ezúttal verseinek e kis gyüjteményét teszi le édes hazánk oltárára, örömmel ugyan, ám nem könnyen válva meg tőlük, mert szíve rejtekének kincsei azok. S amit cserébe kér az áldozatrakész közönségtől, a könyvecske ára fejében: azt, azokat az összegyülendő koronákat arra a szent célra szánta, hogy a felvidéken, amelynek földjét ellenség taposta, melynek falvait — templomostól, iskolástól — felperzselték a vad hordák: *egy elpusztult iskola helyébe másik épittessék.* S ez a másik, ez az új iskola: *Az Erzsébet-Nőiskola elemi iskolája* nevét fogja viselni, a könyvvel kapcsolatos gyüjtőíven kifejezett szándéka szerint a versek írójának, aki igazgatója az alapítandó új iskolácska anyaintézetének.

Mily szép gondolat, mely e tervet sugallta s mily őszinte, igaz, nemes érzés, melyben e könyvecske versei fogantak. A szép gondolatok és nemes érzések s tegyük hozzá: a derék, jó tettek tiszta összhangja jellemzi e könyv szerzőjének eddigi egész pályáját. Nemzeti nőnevelésünknek egyik leglelkesebb, a tudásnak s a lélek választékosságának magasztos fegyvereivel felkészült bajnoka, évek óta egyik legtiszteltebb vezére ő, aki a magyar irodalom kiváló termékeinek nemcsak lelkes bámulója s avatott magyarázója, hanem ez irodalom buzgó munkása is. Ám verseit eddig inkább csak a maga gyönyörűségére irogatta, legfeljebb egy-egy meghittebb baráti kör tudta róla, hogy minden szépért, jóért hevülő lelke néha dalban is megnyilatkozik, s hogy e dalocskák tiszta tükörképei az ő magasba törő gondolatainak és finom érzéseinek.

Most, a világot rengető háború a Berta Ilona íróasztalának legrejtettebb fiókját is felpattantotta s a versikék egy raja ime kirepül a nagy világba; nem hivalkodni akarva, hanem tettre váltani igyekezve egy felemelően szép gondolatot: hogy egy eltaposott kis magyar iskola — rombadőlt tűzhelye a nemzeti közművelődésnek — kikeljen hamvaiból.

A verseket szülő érzés s a könyvecskét szülő gondolat, mind abból a szellemből fakad és táplálkozik, amely ezt a földet nekünk

megszerezte s ezer év viszontagságain át megtartotta, amely szellem most — hatalmas erőtényezőként — hős katonáink lelkét eltölti és amely Magyarország jövendőjét biztosítja.

Ez a megalkuvást nem ismerő nemzeti érzés, párosulva a tiszta erkölcsi felfogásnak s az Istenbe vetett hitnek erejével, iratja a szerzővel:

«... Tele van a szívünk
Lelkes reménységgel,
Erős bizalommal,
Hittel, szeretettel.
A jövő elébe
Bátran, bízva lépünk,
Nem vagyunk egyedül,
A jó Isten velünk!»

Egy másik lapon, a magyar vér túlon-túl bőséges omlása miatt méltán aggódó finom női lélek érzékenysége mily megkapóan és mily igazsággal talál kifejezést ebben a szép kis versben:

«Amikor egy gyertyát kioltok
És sötétség marad utána,
Olyasmit érezek, mintha lelkem
A fény után vágyódva fájna.

És hogyha látom, hogy kialszik
Annyi fiatal, fényes élet,
Megdöbben, fáj és elsötétül
Bennem az életkedv, a lélek!»

De a fájdalmon, a lehangoltságon erőt vesz ismét a bizakodás, s délceg katonák elvonulását látván, szívet megdobogtató, lelket felemelő bizalommal és melegséggel kiált fel a szerző, egyik legszebb versében:

«... Sohasem lesz vége
A magyar erőnek,
Magyar bátorságnak!...
Adassék tisztelet
Minden katonának!»

Valóban, aki szerető és lelkesedő szívvel olvasgatja ezeket a verseket, annak szívében — a kötet utolsó versében kifejezett reménységhez képest — «égő vággyá, szent érzéssé» válik a költői lelkű, magyar szívű szerző «minden gondolata».

Ha az *Erzsébet-Nőiskola* minden jelenlegi és volt növendéke csak tíz előfizetőt gyüjt is e könyvecskére — ami elvégre nem túlzott kívánság — akkor hamarosan emelkedhetnek falai a kis iskolának, amely a nemzeti szellemben rejlő érzések és gondolatok erejét fogja mindenha nemcsak hirdetni, hanem ápolni és fejleszteni is!

A könyvet *Hornyánszky Viktor* nyomdája csinosan, ízlésesen állította ki s ára 2 korona.

Szász Károly.

*

Molnár Viktor: HÁBORÚ ÉS KULTÚRA. Alkalmi beszédek. Budapest, 1915. Az Athenæum irod. és nyomdai r.-t. kiadása. Ára 1 korona.

A szerző egy finoman kiállított kis füzetben a következő érdekes és értékes tartalmú cikkeket teszi közzé:

1. A háború *nemzetnevelő* hatása.
2. A háború kulturális tanulságai.
3. Magyarország és a német kultúra.
4. A magyar képzőművészet és a háború.
5. A női munka és a háború.
6. A fővárosi *gyermekkert* és a háború.
7. Az önkéntes őrsereg.

E cikkek is újra meg újra tanúságot tesznek arról, hogy ezekben a nehéz, gondterhes időkben *a nemzeti lélek* mily intenziv erővel járja át a mi kiváló embereink egész valóját, milyen ébren van és mily hiven őrködik javaink felett. Molnár Viktor, a mi elsőrendű kultúrpolitikusunk, természetesen kulturális közintézeteink működésén át vizsgálja a mi életerőnk megnyilatkozását, azokon a közintézeteken át, amelyekben maga is mint kultúrmunkás, mint társadalmi tényező munkálkodik.

Ezek a cikkek olyanok, amelyeket meg kellett írni, oly közvetetlenül hozzátartoznak írójukhoz. Nagyon egyéniek, egészen a szerző lelkületének képmásai. Molnár Viktor munkásságát sokan ismerjük és azt állapíthatjuk meg e cikkek olvasása útján is, hogy az a nagy kultúranyag, amit annyi szorgalommal olvasás, tapasztalás, gondolkodás útján megszerzett, hovatovább mindinkább világosabban, kiforrottan él lelkében és könnyebben odaadja nekünk, kis embereknek is. A kifejezési mód is egyszerűbbé és bensőbbé válik. Ezért üdvözöljük ezt a kis füzetet nagy örömmel, mert olyan írókra, gondolkozókra, *tanítókra* van szükségünk, akik a magas, tudományos, magvas gondolatokat a mindennapi életviszonyokba beállítva gyümölcsöztetik és értelmünkhöz, életünkhöz közel hozzák, mintegy beleillesztik.

E helyen nem lehet valamennyi cikkről külön szólanunk, bár mindenik megérdemelné s a szerzőnek is jól esnék látni, hogy mennyit tanultunk művéből. De egyről, a Nemzeti Nőnevelésnek külön meg kell emlékezni, voltaképen egész terjedelmében ide kellene iktatnunk. «A fővárosi gyermekkert és a háború» című cikk azért oly igazán szép és bensőséges, mert a szív ereje is sugalmazza. Nem is csoda, elhagyott gyermekekről van szó benne, közös kincseinkről, akiket épen a nemzeti társadalomnak kell megmenteni az élet és a haza számára.

A nő jótékony munkájáról számol itt be a szerző szinte az ihlet magaslatán.

Idézzük belőle a következő felemelő részleteket:

«E dicsőségben és szomorúságban egyaránt nagy idők hazánk *egész társadalmát egy nagy családdá alakították át*, melynek majd minden tagja kivenni sietett a maga jelentékeny részét a háború terhéből: az egyik a harcmezőn harcol, a másik itthon szolgálja a hadviselés érdekeit. Egy nagy katonai táborhoz hasonlít ez az ország, amelyben férfi és nő, gyermek és aggastyán egyformán kiveszi részét a haza védelméből és segíti a győzelem kivívását. És ha nem ömölne

a háború nyomában annyi embervér és nem követné útját annyi gyász, pusztulás és kétségbeesés, szinte szerencsének kellene tartanunk ezt a világfelfordulást, amelyben az ember megtalálta önmagát és embertársait; fellelte szivét, lelkét és hazáját és ím, szórja a rombadöntött világra lelkének kincseit, mint az életet fakasztó nap perzselő sugarait.»

Alább meg ezt mondja:

«*Ha ez a sok, nagy és végtelen szeretet kiáradhatna a szivekből és tengerré dagadva elérhetné a harcmezőket, úgy bizonyára meg tudná állítani az öldöklés véres áradatát.*»

«A legnagyobb bámulattal és csodálattal kell azokra a nőkre tekintenünk, akik előljárnak az áldozatkészség és szeretet munkájában, különösen pedig azokra, akik *személyes szolgálatot* végeznek. Szép dolog, nemes cselekedet és hálára érdemes, ha adunk abból, amit megtakarítottunk munkánk gyümölcséből: még szebb és még nemesebb cselekedet, ha abból adunk, amit magunktól elvonunk és ha szükséget szenvedünk, csakhogy másokon segíthessünk; de legszebb az a munka és legnemesebb az a szolgálat, amelyet személyesen végzünk, amelynél nemcsak filléreinket, hanem időnket, lelkünket és szivünket is megosztjuk szenvedő embertársainkkal.»

Ezt a cikket, ezeket a sorokat külön is meg kell köszönnünk Molnár Viktornak. *B. J.*

*

Baumann János: NÉMET NYELV- ÉS OLVASÓKÖNYVÉNEK II. KÖTETE. Különös tekintettel a *direkt módszerre*. A polgári fiú- és leányiskolák *III.* és *IV. osztálya* számára. (Megjelent a Lampel könyvkiadó-cégnél Budapesten.)

Ritka gyönyörűséggel olvastam a szerző művét, melyet szakszerűsége mellett a lélekre gyakorló közvetlensége és lendülete jellemez. Ez pedig végtelenül fontos egy tankönyvben, hogy ne csak tanítson, hanem meg is ragadja és magával ragadja a gyermek lelkét, szóval gyönyörködtessen is.

A szerző tehát pompásan eltalálta a gyermek lelkéhez vezető hangot. S ebben nagy segítségére jött a sok éven át szerzett gyermekpszichológiai ismerete és pedagógiai tapasztalata. A szerző nemcsak tudja, mit szeretnek a gyermekek, melyek azok a *tárgykörök*, amelyek különös vonzóerőt gyakorolnak reájuk, hanem azt is tudja, hogy kell ezeket az ő hangjukon, az ő felfogásuknak megfelelően előadni, vagy velök előadatni, elbeszéltetni, *beszélgetve, társalogva elmondatni*, hogy úgy mondjam: *módszeresen feltálalni*. S ez a könyvnek egyik főkiválósága a sok kiváló tulajdonsága mellett, hogy tudniillik *a szerző a legapróbb részletekig módszeresen kidolgozva nyujt mindent*, ami kétségtelenül jele nagy pedagógiai felkészültségének, ami szinte predesztinálja a szerzőt arra, hogy papirra vesse kiforrott s a gyakorlati életben máris jól bevált módszerét.

Akár a gyakorlókönyvi rész képmagyarázatait, beszédgyakorlatait s az azokon megtanulandó nyelvtani egységeket tekintjük; akár pedig az olvasókönyvi rész prózai és költői darabjait nézzük, vizsgáljuk, mindenütt a legnagyobb hozzáértéssel, a legnagyobb gonddal, szeretettel és pedagógiai tapintattal találkozunk, ami bizony nagyon felemelő a mi sivár tankönyvírói viszonyaink mellett.

Már *az első tárgykör színhelyének a megváltoztatása* is milyen szerencsés gondolat! *Balatonfüred*, a balatoni fürdők gyöngye a maga festői panorámájával! Keresve sem találunk pompásabb színhelyet a *nyaralás* bemutatására. *(Sommeraufenthalt in Balatonfüred.)* A hol csendesen alvó, hol tajtékozva háborgó Balaton a vitorlásokkal, az apró csónakokkal, a háttérben a hegyek, erdők — csupa poézis, ami kell, hogy a finom gyermeki lélekre megtegye a maga üdvös hatását. Az egyszerű szavakkal írt *fürdői levél*, melyet a Balatonfüreden nyaraló tanuló ír Apatinban nyaraló barátjának, fényes bizonyítéka a bájos, remek fürdőnek a gyermeki lélekre gyakorolt varázslatos hatásnak.

Itt, Balatonfüreddel kapcsolatban, esik szó az egészségi állapotról, a betegségekről, az orvosról *(Gesundheitszustand; beim Badearzt, beim Zahnarzt)*, ami logikus folyománya a helyesen bevezetett első tárgykör-thémának.

Itt, Balatonfüreden, gyűjti egybe a szerző a pompás, jókedvű gyermeksereget s mutat be velök néhány keresetlen és találó szóval leírt játékot: *(Spiele und Unterhaltungen)*. A tárgykör élén álló remek gyermekkép: *Kinder-Kegelbahn in Balatonfüred* — a legjobb és leghívebb kifejezője az egész tárgykört dominálo lelkes, kitünő hangulatnak.

Ez a lelkes, jó hangulat szortinót kap, amikor a tanuló csodaszép fővárosunk területére lép *(Ein Spaziergang in Budapest)* és csodálattal és áhitattal vegyes érzelmekkel szemléli a mi kedves fővárosunk festői, a lélekre feledhetetlen hatást gyakorló Dunapartunkat, a viruló díszben ragyogó, legkedvesebb kiránduló, pihenő és üdülőhelyünket: a *Margitszigetet (Auf der Margaretheninsel)* s egyszerre jókedvre derül, amikor belép a nagy szakavatottsággal berendezett állatkertünkbe *(Im Tiergarten)* s végigsétál a díszesebbnél díszesebb állatpéldányok épületei előtt. A majmoknál, a jegesmedvéknél és fókáknál, no meg a Jónásnál időzik a legszívesebben s mikor több társával együtt felpattanhat a fiatal elefánt: «Baby» hátára — s körülsétálhat még egyszer a pompás kertben, — akkor tetőpontra hág az öröme!

A pompás nyár s kedves ősz a maga kedvességeivel, pazar szépségeivel elmulott, vége a játékoknak, a szép sétáknak, a négy fal közé szorul a tanulósereg. A szerző a szabadból — a műhelyekbe s a boltokba vezeti tanulóit.

Itt az ősz, a tanulónak ruha meg felöltő kell! Nosza, gyerünk a szabóhoz. A szabó mértéket vesz, kiszabja a ruhát, felpróbálja a ruhát a tanulóra s gyönyörködik a munkájában *(In der Schneiderwerkstätte)*.

Cipő is kell! Először kész cipőt próbál a tanuló, de nem talál alkalmasat, tehát varrat egy párt mérték után *(In der Schusterwerkstätte)*.

Komoly, nagy munkákat is kell végezni az iskolában! Nagyobb és komplikáltabb rajzokat kell szerkeszteni. Kicsi tehát a közönséges rajztábla, nagyobbat kell rendelni, csináltatni az asztalosnál. Nosza, elmegy a tanuló az asztaloshoz *(In der Tischlerwerkstätte)*. Végignézi, pontról-pontra megfigyeli, hogy készül a rajztáblája. S itt is,

mint az előző műhelyekben, megismerkedik beszédközben a mesterségek gyakorlásához szükséges eszközökkel, szerszámokkal és gépekkel. Végül a fűszer- és csemegekereskedésbe néz el a gyermek *(Im Spezerei- und Delikatessengeschäft)*. Ami szem-szájnak ingere, minden itt van. Hosszú listát vásárol be s azután a tulajdonos vezetése mellett megnézi a remekül berendezett üzletet s gyönyörködik az ínnyes falatokban, legfőképen a gyümölcsökkel és Kugler-cukorkákkal roskadásig megrakott asztalokban.

Az élet, a mozgalmas, lüktető valóság — üt ki minden sorból s ezt ismeri meg a gyermek — *német nyelven. Beszél, társalog németül s észrevétlenül belopódznak a szók, szerkezetek, német idiómák a lelkébe.*

Komoly munka, víg játék, tanulságos séták közepette szerzi meg egy idegen nyelv szókincsét s ezzel megbecsülhetetlen értékre, eléggé meg nem hálálható kincsre: *a német nyelvre* tesz szert.

A szerzőnek nagyszerű munkájában kitünő segítő társa akad *Mühlbeck Károly rajzolóművész* személyében, aki a rövid, velős képmagyarázatokat néhány jellemző vonással mesterien tudta életre kelteni. A képek kedves bája, vonzó derűje, Mühlbeck örökké mosolygó lelkének a sajátságai.

A könyv kiállítása általában szép és tetszető s mindenben méltó az előkelő kiadócéghez. A szedés igen gondos, a betűk élesek, jól olvashatók, a beosztás, elrendezés pedig mesteri kezekre vall.

Mindezen kiválóságoknál fogva *a szerző rendkívül jól átgondolt, szeretettel megírt, nagy szaktudásra és kiváló pedagógiai érzékre valló s izzó hazafiságtól áthatott művét örömmel és a legmelegebben* ajánlom elsősorban az érdekelt polg. isk. szaktanárok és szaktanárnők, másodsorban pedig a tanügyi vezetőemberek szíves figyelmébe, annál is inkább, mert maga a hivatalos bíráló is a legszebb dicsérettel illette a szerző könyvét. *Dr. Herrmann Antal.*

*

J. B. Bury: A GONDOLATSZABADSÁG TÖRTÉNETE. Fordította: *Balog Gábor.* Budapest, 1915. Franklin-Társulat kiadása. 8. r. 232 l. Ára 2 korona.

A Franklin-Társulatnak *Kultura és Tudomány* című népszerűvé lett vállalatának legújabb kötete azokat a küzdelmeket írja le, melyeket a gondolatszabadság érdekében vívott az emberiség az ókortól kezdve a legújabb időkig. Az érdekes könyvet Balog Gábor gondosan, szabatosan fordította le.

*

A Magyar Könyvtár legújabb füzetei:

781—782. A világháború naplója, VI. Ára 60 fillér.

796—798. Az orosz hadsereg züllése az orosz-japán háborúban. Vereszajev emlékirataiból. Fordította: Ruttkay György. Ára 90 fillér.

Előfizettek az 1915. évre október 1-től november 30-ig bezárólag.

(*-gal jelöltek az I. félévre; **-gal jelöltek a II. félévre fizettek elő.)

Bakács Mária, Budapest; Balás Kató, Debrecen; Berzeviczy Borbála, Ungvár; Áll. polgári leányiskola, Belényes; Izr. polgári leányiskola, Budapest.

Egri áll. polgári leányiskola.

Farczády Jolán, Marosvásárhely.

**Gisztl Margit, Mezőtúr; Gyömörey Györgyné, Budapest.

Hunyadi Erzsi, Zsolna; Halászy Jenőné, Zöldmajor; Hofmann Ida, Gyöngyös.

Jancsó Olga, Éberhard.

Kozma Gabriella, Budapest; Polgári leányiskola, Kisújszállás; Kardos Rózsi, Budapest.

Paál Aranka, Tata; Perényi Mártonné, Budapest.

Resch Katalin, Nagybecskerek; Róth Margit, Huszt; Központi állami iskola, Resicabánya.

Sebestyén Erzsébet, Pápa.

Vásárhelyi Dezsőné, Budapest; Polgári leányiskola, Versec.

1914. évre fizetett:

Horkovics Gyuláné, Kiskorna.

1916. évre előfizettek:

Bérczi Ilonka, Nagyvárad; Bódis Zsófia, Makád; Bogdány Margit, Budapest; özv. Buzás Antalné, Budapest; *Bartha Margit, Cinkota.

Divald Irén, Mohács; Dóczy Ilona, Kiskúnfélegyháza.

*Gisztl Margit, Mezőtúr.

Hofmann Ida, Gyöngyös.

Kozma Gabriella, Budapest (1917. évre is fizetett).

*Masirevich György, Budapest.

Schmidt Etelka, Cinkota; özv. Schuler Józsefné, Budapest; Szerelemhegyi Margit, Budapest.

A szerkesztésért felelős: *Dr. Vásony Lajos.*

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratóriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

A Kultúra és Tudomány legújabb kötete:

BURY

A gondolatszabadság története

Fordította Balog Gábor. Ára kötve 2 korona.

A gondolatszabadság kivívásáért századokon keresztül folytatott elkeseredett küzdelemnek a történetét írja meg Bury ebben a könyvében, rendkívül élvezetes formában.

SZITNYAI ELEK

a jeles magyar filozófus legújabb könyve:

Miért vagyunk jók vagy rosszak?

Ára fűzve 2 korona 80 fillér.

Az erkölcstan néhány alapvető kérdését, mint például: Milyen a jó és milyen a rossz ember? Mennyiben függ erkölcsiségünk szervezetünktől s általában miféle kapcsolatban áll az erkölcsiség a szervezettel? Mik a jó és mik a rossz ember tulajdonságai? tárgyalja szerző ebben a könyvben népszerűen, de mégis tudományos alapon, úgy, hogy mindenki élvezettel és tanulsággal olvashatja.

A Franklin-Társulat kiadása.

Megrendelhető:

Lampel R. könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai)
részvénytársaságnál
Budapest, VI., Andrássy-út 21. és minden könyvkereskedésben.